

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Postoje Čechů k přechylování ženských příjmení
Czechs' Attitude Towards the Gender Inflection of Female Surnames

Katalin Amrichová

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Sojka, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)
Studijní obor: B ČJ-PG (7507R037, 7501R008)

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Postoje Čechů k přechylování ženských příjmení potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 20. 6. 2022

V první řadě děkuji vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Pavlu Sojkovi, Ph.D., za čas, který strávil jejím neustálým pečlivým pročítáním, za nesmírnou trpělivost, užitečné postřehy i podněty. Za cenné rady, ochotu a vstřícnost při sestavování a vyhodnocování dotazníku děkuji PhDr. Martinu Chválovi, Ph.D. Veliký dík za vyplnění dotazníku patří též všem respondentům, bez nichž by tato práce nespátřila světlo světa. A v neposlední řadě děkuji své rodině za bezmeznou podporu, které se mi dostávalo nejen při psaní této práce, ale po celou dobu mého studia.

ABSTRAKT

Cílem této práce je analýza postojů české veřejnosti k přechylování ženských příjmení. Obsahem teoretické části je historie vzniku příjmení, pohled na přechylování příjmení v minulosti i současné názory odborníků na tuto problematiku. Podrobně jsou rozebrány argumenty pro a proti přechylování. Dále jsou zde uvedeny zákonné úpravy, které problematiku přechylování ženských příjmení nyní řeší, i jejich vývoj v minulosti a srovnání s právními úpravami některých dalších evropských zemí. Součástí teoretické části jsou také pravidla, jimiž se přechylování příjmení řídí.

Empirická část je založena na výzkumu, který proběhl na základě elektronického dotazníkového šetření. Jeho cílem bylo zjistit, jaké jsou preference respondentů ohledně přechýlených či nepřechýlených podob ženských příjmení, ale také nakolik jsou tolerantní vůči formám příjmení, které nepreferují. Zjišťování postojů se týkalo jak příjmení českých žen, tak i cizinek. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že respondenti jsou vůči nepřechylování příjmení českých žen poměrně tolerantní, avšak co se týče preferencí, jsou značně konzervativní. Naprostá většina preferuje užívání přechýleného příjmení, po sňatku pak dávají přednost volbě přechýleného manželova příjmení. Jiná je situace u příjmení cizinek, u nichž preference naznačují značný příklon k užívání nepřechýlených tvarů příjmení, přestože se i v rámci vyplňování dotazníku tyto tvary ukázaly jako problematické a způsobující drobná nedorozumění.

KLÍČOVÁ SLOVA

přechylování, příjmení, příjmí, zákon o matrikách

ABSTRACT

The goal of this thesis is to analyse the attitude of Czechs towards gender inflection of female surnames. The contents of the theoretical part are history of the origins of surnames, views on inflection in the past and also opinions of contemporary experts regarding this subject. It analyses arguments both in favour of and opposing gender inflection. It covers changes in legislation which currently deal with this issue, their development in the past and comparison with legislations of other European countries. Included in the theoretical part are also the rules that apply to gender inflection of surnames.

The empirical part is based on research, which was concluded using an electronic questionnaire. Its goal was to find out what are the respondent's preferences regarding gender inflected female surnames and gender neutral female surnames, as well as how tolerant they are towards the surname forms they don't prefer. This research applied to both Czech female surnames and foreign ones. Through the questionnaire it turned out that the respondents are relatively tolerant to gender neutral female surnames, while in their preferences they are quite conservative. The vast majority prefers the use of a gender inflected surname, after marriage they favour women using the husband's gender inflected surname. The views are different when it comes to the surnames of foreigners, where the preferences lean towards using gender neutral forms of surnames, even though throughout the questionnaire these forms proved problematic and causing minor misunderstandings.

KEYWORDS

gender inflection, surname, cognomen, law of registries

Obsah

Úvod	7
I Teoretická část.....	9
1 Vznik příjmení.....	9
1.1 Příjmí	9
1.2 Vznik matrik	10
1.3 Zavedení dědičných příjmení.....	10
1.4 Historie ženských příjmení	11
1.4.1 Přechylování ženských příjmení ve středověku	12
1.4.2 Přechylování ženských příjmení v 19. a 20. století.....	12
1.4.3 Přechylování ženských příjmení po roce 1989.....	14
2 Přechylování příjmení z hlediska gramatického a slovtvorného	16
2.1 Pravidla přechylování	16
2.1.1 Přechylování obecných jmen.....	17
2.1.2 Přechylování ženských příjmení.....	18
3 Přechylování příjmení z hlediska právní normy a normy jazykové	23
3.1 Zákonné úpravy	23
3.2 Užívání příjmení ve veřejné komunikaci.....	24
3.3 Srovnání se zahraničím	25
4 Nejčastější argumenty pro a proti přechylování	26
4.1 Problémy se skloňováním a určením rodu nepřechýlených příjmení.....	26
4.2 Je přechylování patriarchální přežitek?	28
4.3 Komolí se přechýlením příjmení cizinek?	30
4.4 Způsobují nepřechýlená příjmení komunikační obtíže?	31
4.5 Čeká nás zánik přechylování ženských příjmení?	32

II	Empirická část.....	34
5	Vlastní výzkum.....	34
5.1	Příprava a realizace výzkumu	34
5.2	Vyhodnocování dotazníkového šetření.....	36
6	Parametry vzorku a výsledky dotazníkového šetření	37
6.1	Struktura vzorku respondentů.....	37
6.1.1	Rozdělení respondentů podle pohlaví.....	37
6.1.2	Rozdělení respondentů podle věku.....	38
6.1.3	Rozdělení respondentů podle velikosti obce, v níž žijí	39
6.1.4	Rozdělení respondentů podle kraje, v němž žijí.....	40
6.1.5	Rozdělení respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání	41
6.2	Vyhodnocení dotazníku – postoje k přechylování/nepřechylování příjmení u občanek ČR	42
6.2.1	Povědomost o novele zákona o matrikách	42
6.2.2	Preference a tolerance u různých forem příjmení.....	44
6.2.3	Postoje k přechylování/nepřechylování příjmení občanek ČR – shrnutí	54
6.3	Vyhodnocení dotazníku – postoje k přechylování/nepřechylování příjmení cizinek	56
6.3.1	Postoje k přechylování/nepřechylování příjmení cizinek – shrnutí.....	62
7	Celkové shrnutí dotazníkového šetření.....	64
	Závěr.....	66
	Seznam použitých informačních zdrojů	68
	Seznam příloh.....	73

Úvod

„Antonín Procházčín, putzmacher‘, ‚František Proščín, modista‘, ‚Josef Landín, modista‘ – člověk by myslil, že je někde na Rusi, kdyby nevěděl, že ti obchodníci mají jméno dle toho, které ženě náleží.“¹ Jak je z předchozí citace patrné, otázka přechylování ženských příjmení byla aktuální i před 150 lety. V současných diskusích návrh na změnu v tomto smyslu – tedy přechylovat místo ženských příjmení mužská – nezaznívá, zato probíhají často vášnivé rozepře, zda přechylovat vůbec. Unese náš jazykový systém nepřechýlená, v důsledku toho pak obvykle nesklonná ženská příjmení? Je přechylování zastaralé? Touží se ženy pouze zviditelnit, nebo volbu nepřechýleného příjmení vnímají jako součást svého zrovnoprávnění s muži? Tyto a mnohé další otázky dnes řeší nejen odborníci. Je to jedno z mála jazykových témat, která zajímají i širokou veřejnost. Dokladem této skutečnosti je zastoupení tématu přechylování v tištěných médiích, jedním z mnoha článků týkajících se této problematiky je rozhovor s Janou Valdovou zveřejněný na webu časopisu Respekt (Lauder, 2021). Diskuse a rozhovory na téma přechylování se objevují i v televizních či rozhlasových pořadech, například Český rozhlas – Vltava uvedl diskusi s názvem Přežije čeština bez přechylování? (Matočka a Samek, 2019). Pozadu nezůstávají ani internetové diskuse, pod anketou s názvem Češky by mohly používat příjmení bez -ová. Co na to říkají? (Lošková, 2021) se nachází úctyhodných 1254 diskusních příspěvků. Z nich je patrné, že toto téma leckoho nenechává chladným.

Má bakalářská práce se skládá ze dvou částí. V první, teoretické části se zaměřím na historii vzniku příjmení, speciální kapitola bude věnována vývoji ženských příjmení. Dále se budu věnovat přechylování (nejen příjmení) z pohledu gramatického a slovtvorného a také zákonným úpravám týkajícím se této problematiky. V závěru teoretické části se pokusím uvést a zhodnotit nejdůležitější argumenty pro a proti přechylování, které zaznívají v diskusích lingvistů.

Cílem praktické části mé práce je zjistit, jaké postoje Češi k problematice přechylování zaujmají. Obvykle se ankety na toto téma zaměřují pouze na ženy, často v produktivním

---

¹ Citace pochází z humoristického textu Za padesát let z knihy Žerty hravé i dravé.

NERUDA, 1877, s. 102.

věku, což je jistě logické, neboť ty lze považovat za jakési aktivní „hybatelky“ této problematiky. Mě však zajímají postoje celé veřejnosti, neboť při dalším jazykovém vývoji v oblasti přechylování či nepřechylování ženských příjmení nepochybně sehraje svou roli i akceptace těchto tendencí mluvčími, jejich tolerance či netolerance vůči užívání nepřechýlených příjmení.

Pro svůj výzkum použiji formu elektronického dotazníku, půjde o výzkum kvantitativní. Mým cílem je získat co nejpestřejší, genderově vyvážený vzorek populace – z hlediska věku, vzdělání, místa bydliště. Zaměřím se jednak na postoje mluvčích k přechýlené či nepřechýlené formě příjmení žen Češek a jednak na jejich postoje k přechylování příjmení cizinek. Chtěla bych podchytit nejen jejich preference, ale i to, nakolik tolerují varianty příjmení, které nepreferují. Mým cílem je také zjistit, zda a jak velké jsou rozdíly v přístupu k přechylování různých typů příjmení (běžná česká příjmení vs. příjmení cizího původu, víceslovná příjmení) a jak se respondenti staví k výběru přechýlené či nepřechýlené varianty příjmení u dítěte ženského pohlaví. Část otázek bude otevřených, jejich prostřednictvím bych se chtěla pokusit alespoň částečně odhalit motivace respondentů.

Vzhledem k tomu, že na začátku letošního roku vstoupila v platnost novela zákona *301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů*, která usnadnila ženám přístup k užívání nepřechýlené formy příjmení, zaměřím se i na to, jaké mají respondenti povědomí o této novince v českém právním systému.

I Teoretická část

1 Vznik příjmení

1.1 Příjímí

Před zavedením příjmení, tak jak jej známe dnes, sloužilo na našem území do 12. století k rozlišení osob stejného jména nejdříve užívání různých variant osobního jména, od 13. století se stále častěji k oficiálnímu osobnímu jménu připojovalo neoficiální příjímí. Na rozdíl od příjmení jej „získávali lidé až během svého života. Bylo nedědičné, neustálené a nezávazné. Osoby mívaly většinou příjímí několik (*Mareš Šedivý* i *Mareš Valdek* je táž osoba, podobně *Václav Mudrák* a *Václav Chytrák* je táž osoba), proměnlivé byly i jejich tvary (*Kříž* i *Křížek* patří téže osobě)“. (Pleskalová, 2014, s. 23n.) Josef Beneš k tomu v článku O našich příjmeních dodává: „V době neustálenosti příjmení někdy ani jednotlivec neměl příjmení po celý život stále stejné. Když se *Jakub Váchů* stal měšťanem, přejmenovali ho sousedé příjmením *Boží dopuštění* a on toho jména potom beze všeho užíval.“ (Beneš, 1944, s. 145) Jak uvádí Miloslava Knappová, ve 14. až 16. století sloužila k přesnějšímu rozlišování osob různě motivovaná označení. Mohla se týkat jak tělesných vlastností (*Kolenatý*), tak vlastností duševních (*Pokorný*), zaměstnání (*Rybář*), bydliště či původu (*Horský*), připojovala se jména po otci (*Jan Hostislav*), jako příjímí sloužily i přezdívky (*Pavel řečený Levička*), jména po chalupě či utvořená podle domovních znamení (*Petr na Matějově gruntě – Petr Matějka, Matěj od Bílého jelena – Matěj Jelen*). (Knappová, 2002, s. 4n.)

Co se týče motivace příjímí, Pavel Eisner v knize *Chrám i tvrz* hovoří „o význačném doplňkovém rysu oněch dob – o jejich zálibě v příjmeních tak šťavnatých, že by se jejich nositelé dnes nemusili obtěžovat se žádostí o změnu jména: vrchnost by jim ji nařídila z moci úřední (Eisner, 1992, s. 259)“. A dále uvádí výčet příjímí, o jejichž motivaci lze sotva říci, že by byla neutrální: „V pražských Jirchářích žil a působil pekař, má v rychtářských spisích jméno opravdu zvučné, téměř konzulské: *Mauricius pistor dictus Prdel* (1453). – Ze Stříbra je k r. 1540 doložen měšťan *Prdelík*, byl to přes tu jmennou zdrobnělinu člověk nějak urvalý,

neboť praví se o něm, že to je měšťan výstupný, nepokojný. – Máme zápis o služebníku vojenském, jemuž říkali *Hovno starý*.“ (Eisner, 1992, s. 260)

V průběhu vývoje příjmi můžeme pozorovat směřování k jejich zjednodušení. Jak uvádí Jana Pleskalová (2017), „ve vývoji příjmi se trvale uplatňuje tendence k jednoslovnému pojmenování: *Blažek ot konika* > *Blažek Konik*, *Jan Ztratil kolo* > *Jan Ztratil*“.

Postupem času pak docházelo k ustalování neoficiálních příjmi a většina z nich přejala koncem 18. století funkci oficiálního dědičného příjmení. „Stará příjmi jsou vývojově předchůdci našich příjmení; všechny jejich sémantické i slovtvorné typy jsou zastoupeny už v příjmích.“ (Svoboda, 1964, s. 187)

1.2 Vznik matrik

Důležitým milníkem v procesu vzniku příjmení byla třicetiletá válka, po jejímž skončení dochází na našem území ke vzniku matrik. S tím souvisí i ustalování příjmi, jež se změnila v dědičná příjmení. Byl to proces dlouhodobý a jeho průběh se lišil i podle příslušnosti k různým sociálním skupinám. Jak uvádí Miloslava Knappová, nejdříve se ustalovala šlechtická dvoujmení. Rozšíření příjmi mezi měšťany a venkovany napomohlo pravděpodobně husitské hnutí a s ním související zvýšený společenský styk. Ve smyslu příslušnosti k rodině se začala příjmi ustalovat ve městech v 16. století, na venkově v 17. století a později a až koncem 18. století probíhalo ustálení v dělnických vrstvách. (Knappová, 2002, s. 6n.)

1.3 Zavedení dědičných příjmení

Za završení tohoto procesu můžeme považovat datum 1. listopadu 1780, kdy byla dědičnost příjmení nařízena patentem Josefa II., přičemž „první předpisy vyžadující důsledné užívání rodových jmen, tj. dědičných příjmení, vznikaly u příležitosti úprav vedení matrik a pocházejí např. z r. 1772 a 1779 (Knappová, 2002, s. 7)“. Patentem z 23. 6. 1787 s platností od 1. 1. 1788 byla pak dědičnost příjmení nařízena židovskému obyvatelstvu.

„Zdá se však, že jak o volbě příjmení z několika příjmi v rodině existujících, tak o jeho konkrétní podobě rozhodovali spíše příslušní úředníci než členové rodiny, a zvláště v těch

případech, kdy úředníci neznali česky, byla za přijetí volena jména zkomolená (*Prochazska*) nebo různé nevhodné expresivní přezdívky (*Smrad'och, Prase, Guláš, Prda, Sprostý, Ejhleděvka...*). Úřady si byly těchto nedostatků vědomy, a proto umožňovaly změny příjmení.“ (Pleskalová, 2014, s. 75) Možnost těchto změn obsahoval dekret dvorské kanceláře z 5. června 1826, který se stal základním právním ustanovením pro zápisy příjmení do matrik, na něj pak navázal dekret z roku 1866.

1.4 Historie ženských příjmení

„Jména žen bývala v dřívějších dobách právě tak volná jako jména mužů; žena byla, co se jména týče, samostatná osoba, mnohdy nezávislá na jméně mužově. V Časopise Rodopisné společnosti (XVI, str. 15) čteme o *Elišce z Křivé, ženě Jana Pšeničky z Račina* (k r. 1483),“ uvádí Josef Beneš (1944, s. 144). Nelze si však představovat, že by zmíněná volnost či samostatnost souvisela s postavením žen jako takovým, společnost fungovala na patriarchálním principu, jednalo se spíše o důsledek neustálené antroponymické soustavy.

Doklad toho, že Nerudův nápad přechylovat jména mužská není čirou fantazií, najdeme v knize Zikmunda Wintera Kulturní obraz českých měst: „Vstupuje roku 1540 mezi pražské měšťany, jeden neuměl o sobě jiného jména pověděti nežli: *Jan, muž Uršily, dcery Havla Hutěře.*“ To bylo jeho předlouhé jméno, z něhož nadbyt patrné, že neměl vlastně žádného: neboť aby tento Jan určen byl, musila pomoci žena, a že její jméno vidělo se býti nedostatečným, přibrán na pomoc tchán.“ (Winter, 1890, s. 76) Jak je z citace patrné, nebyl tento způsob pojmenovávání příliš běžný a vzhledem k patriarchálnímu založení společnosti ani zcela neutrálně přijímaný, což dokládá i případ manžela Doroty Škorničkové: „Po ženě měl příjmení na příklad *Rakovnický Rohle*. Když si vzal *Škorničkovou Dorotu*, říkali mu *Škornička*; a poněvadž si konšelé rakovničtí z toho činili pošklebek, žalovala na ně r. 1551 paní Dorota u arciknížete Ferdinanda.“ (Winter, 1890, s. 77)

Přestože nejčastějším typem příjmí bylo patronymikum, tedy jméno po otci, objevovala se i metronymika „– příjmí ukazující na původ pojmenovávané osoby užitím matčina jména nebo jejího zaměstnání. Ve srovnání s patronymiky byla vzácná. Tvořila se metronymickými sufíxy: např. -in – *Sigmund Mandin* „manžel Mandy““. (Pleskalová 2014, s. 24) Manžel přebíral příjmí manželky, především pokud bylo její postavení významnější. (Pleskalová,

2014, s. 58) Vzácnost metronymik celkem pochopitelně „souvisí s postavením ženy na veřejnosti (Pleskalová, 2014, s. 66)“.

1.4.1 Přechylování ženských příjmení ve středověku

Již ve středověku se ženská jména běžně přechylovala. „Dcery byly nejčastěji identifikovány vztahem k otci, manželky a vdovy vztahem k manželovi, vzácně se jednalo o jiného příbuzného.“ (Pleskalová, 2014, s. 58) Znovuprovdaná vdova mohla být označována i příjmením předešlého manžela – „umřela *Eva Kotková*, konvářka, manželka *Jindřicha Křepelky*, konváře, letitá žena, kteráž předešle měla *Ondřeje Kotka*, konváře (k r. 1606...)“. (Beneš, 1962, s. 23)

Proces zjednodušování ženských příjmení popisuje Jana Pleskalová takto: „Děti a ženy byly nadále identifikovány vzhledem k zástupci rodiny (otci, manželovi), ale mnohá opisná pojmenování se zjednodušovala: *Kateřina Jiříka Forbelskýho* / *Kateřina manželka Jiříka Forbelskýho* / *Kateřina Forbelskýho* / *Kateřina Forbelská*.“ (Pleskalová, 2014, s. 65)

Jak uvádí Josef Beneš, pro tvoření přechýlených tvarů se užívaly nejen přípony -ová, -ěvá (*Anna Vincencová*, po koželuhu Vincencovi vdova, 1594), ale také -ička (*Anna Veselská* je nazývána i *Veselička*: co se *Anny Veseličky* dotýče, 1566), -ice (*Anka dicta Kozliczye*, 1374), -ka (*Kateřina Fenculka*, 1585). Kromě těchto přípon se užíval i ženský tvar přídavného jména (*Anna Porybná*, manželka *Václava od Slonů Kulhavého od Porybných*, 1584). (Beneš, 1962, s. 23) Tato pestrost se promítá dodnes v nářečích.

1.4.2 Přechylování ženských příjmení v 19. a 20. století

Vzhledem k tomu, že až do roku 1949 byla společnost na našem území značně multietnická – vedle Čechů tu žila německá a židovská menšina, přičemž němčina byla až do vzniku samostatného státu v roce 1918 úředním jazykem –, bylo přechylování ženských příjmení zároveň způsobem vztahování se k české národnosti. Oldřich Uličný ve svém článku v časopise *Naše řeč* upozorňuje i na možnost využití přechylování příjmení v umělecké sféře. Konkrétně uvádí příklad Čapkova dramatu *Věc Makropulos*. „Jméno hlavní postavy se ve hře objevuje v podobě *Marty* i *Martyová*. Nepřechýlené podoby užívají napořád jednak postavy z uměleckého prostředí (zpěvačka *Krista*, sama *Emilia Marty*), jednak

uklížečka, charakterizovaná i jinak jazykem nespisovným. Postavy společensky výše postavené a vzdělanci užívají většinou podoby *Martyová*: ta pak je Čapkovi pozadím, na němž své postavy užitím nepřechýlené podoby hrdinčina příjmení účinně charakterizuje.“ (Uličný, 1971, s. 63)

Na přelomu 19. a 20 století se objevovaly i návrhy na rozlišování vdaných a svobodných žen, inspirované moravskými dialektami. Toto rozlišování se dodnes užívá například v litevštině, kde „zjednodušeně řečeno, příjmení svobodných žen je zakončeno na -té, vdaných žen na -né (Knappová, 2002, s. 111)“. Ze slovanských jazyků k tomuto rozlišování dochází v neoficiální polštině – *Nowak*, manželka *Nowakowa*, neprovdaná dcera *Nowakówna* – či v lužické srbštině – *Krawc*, manželka *Krawcowa*, neprovdaná dcera *Krawcec*. S přechýlenými podobami se v lužické srbštině ovšem setkáme spíše v běžně mluveném jazyce, případně v tisku, zatímco v úředních dokladech se příjmení žen uvádějí v nepřechýlené podobě. (Knappová, 2002, s. 105nn.).

U nás se však návrhy na rozlišování žen vdaných a svobodných pomocí způsobu přechýlení příjmení nenesly s pochopením. „Někteří činí rozdíl mezi koncovkou -ová, přidávající ji k osobě vdané, a koncovkou -ova, dávající ji osobě svobodné, kterýžto rozdíl jeví se místy i v mluvě lidové; avšak v jazyce spisovném ustálil se způsob svrchu vytčený. Píše se tedy: *Anna Mráčková*, což je společné jméno paní i dcery, jakož i otec a synové mají jméno totéž společno.“ Takto se vůči této problematice vymezili autoři *Brusu jazyka českého* (1894, s. 33). Přesto ještě v roce 1917 požadavek na rozlišování vdaných a svobodných žen vznášel Alois Hlavinka: „Setřením rozdílu mezi matkou a dcerou nebo vůbec svobodnou a vdanou bylo porušeno důležité pravidlo, plynoucí z rodinného života, z vědomí mravního i právního, považované jako mezník za pevné a posvátné a ovšem vyjádřené i v jazyku; vždyť se ten rozdíl naznačoval i krojem, účesem vlasů a p., a v řeči nic by o tom nebylo?“ (Hlavinka, 1917, s. 127) Pro úplnost je třeba dodat, že při matričních zápisech úředníci (často němečtí) diakritiku obvykle příliš nezohledňovali.

Co se týče vývoje ve dvacátém století, „pro antroponymii té doby bylo příznačné nejprve počesťování (po roce 1918), později zase opět poněmčování (od 1939) a po roce 1945 znovu počesťování státní správy a s ní mnohých podob křestních jmen a příjmení“ (Pleskalová, 2011, s. 138).

Specifickým obdobím z pohledu přístupu k příjmením byla poválečná léta, spjatá s degermanizací. „Požadavkům na změny příjmení vycházel v tomto období úpravami legislativy vstříc i stát, který má za normálních okolností zájem na jejich stabilitě. Jediný po roce 1945 platný zákonný podklad pro změny příjmení, dekret dvorské kanceláře z roku 1826, byl dočasně upraven zákony z r. 1945 a 1947, které usnadňovaly změny ,neslovanského nebo neslovansky znějícího jména na slovanské.“ (Matúšová, 2003, s. 251) Na tyto předpisy pak navázal „zákon o matrikách č. 268 z r. 1949 Sb. K uvedenému zákonu postupně vzniklo (v r. 1952, 1965, 1977) několik prováděcích předpisů, navazujících na předpisy prvorepublikové i starší. Ve všech se požaduje zápis ženských příjmení ,ve tvaru odpovídajícím pravidlům českého nebo slovenského pravopisu‘ (výrazu pravopis je ovšem užito nesprávně, protože pravopis příjmení se nekodifikuje; rozumějí se tím zřejmě pravidla mluvnická), nebo se praví, že ,příjmení žen se uvádějí s náležitou koncovkou utvořenou podle zásad českého a slovenského přechylování“ (Knappová, 1992, s. 13) Povinnost užívat přechýlené příjmení se vztahovala i na ženy jiné než české národnosti, což některé nositelky těchto příjmení jiné národnosti nesly se značnou nelibostí.

1.4.3 Přechylování ženských příjmení po roce 1989

Ke změnám tohoto stavu začalo docházet po sametové revoluci. Ve společnosti se objevovaly názory, že přechylování příjmení je jev náležející do minulosti, příjmení se jím komolí a zejména nositelky přechýlených příjmení cizího původu se jím zneuctívají. (Knappová 2002, s. 36) V září roku 2000 vstoupil v platnost zákon č. 301/2000 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 7. 2001. Ten nadále obsahoval požadavek tvoření příjmení žen v souladu s pravidly české mluvnice (tedy přidáním přípony -ová). V přesně definovaných případech však bylo možné požádat o zápis nepřechýlené formy příjmení, a to šlo-li o: „a) cizinku, b) občanku, která má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině, c) občanku, jejíž manžel je cizinec nebo jejíž partnerka je cizinka, nebo d) občanku, která je jiné než české národnosti.“ (*Zákony pro lidi*) Tytéž podmínky platily při zápisu narození dítěte, s odchylkou v bodě c), kde se místo manžela či partnerky jednalo o jednoho z rodičů. V praxi pak docházelo k častému obcházení zákona, ženy si stěžovaly, že jsou nuceny uchýlovat se k nepravdivým tvrzením, pokud chtějí užívat nepřechýlené příjmení z jiného důvodu než

v zákoně uvedeného. Tyto námitky byly vyslyšeny a od 1. 1. 2022 vstoupila v platnost novela matričního zákona, podle níž nyní ženy nemusí svou žádost o zápis jména v mužském tvaru zdůvodňovat. Podrobněji je tato problematika rozvedena v kapitole Zákonné úpravy.

2 Přechylování příjmení z hlediska gramatického a slovtvorného

„Příjmení vystupují vždy jako podstatná jména konkrétní a životná. Jejich mluvnický rod je dán přirozeným rodem pojmenovaných jedinců; proto se příjmení vyskytují jen v rodě mužském a stala se životnými, např. (ta) švestka – ale (ten) pan *Švestka*.“ (Knappová, 2002, s. 34) Nejčastějšími skloňovacími vzory mužských příjmení jsou tedy vzory *pán* a *muž*, v případě příjmení, jejichž základem je přídavné jméno, se jedná o vzory *mladý* a *jarní*. Ženská přechýlená příjmení pak skloňujeme nejčastěji podle vzoru přídavného jména *mladý* (*mladá*), případně *jarní*. Nepřechýlená ženská příjmení užíváme obvykle jako nesklonná, což je mnohými odborníky, ale i laiky vnímáno jako značná komunikační překážka. „Český slovosled není natolik gramatikalizovaný, aby mohl bez pomoci koncovek signalizovat větněčlenské vztahy.“ (Harvalík, 2016, s. 26)² Robert Adam a Tereza Klabíková Rábová upozorňují ve svém článku na problematiku postavení nesklonného příjmení v rámci věty: „V obvyklé české větě takové příjmení zůstává neskloněné jaksi výlučně, na rozdíl od mužských jmen a příjmení, ženských rodných jmen, ale i všech dalších podstatných i přídavných jmen. Vzniká zde tedy jistá uměle vytyčená opozice: nepřechýlené příjmení ženy na sebe upoutává nadstandardní pozornost.“ (Adam a Klabíková Rábová, 2019) Podrobněji se této problematice věnuji v kapitole Nejčastější argumenty pro a proti přechylování.

Co se týče pravopisné podoby příjmení, ta nepodléhá dobové pravopisné kodifikaci a přenáší se z generace na generaci, příjmení tak mohou zachycovat i různá vývojová stadia českého pravopisu (Knappová, 2008, s. 150).

2.1 Pravidla přechylování

Pokud není uveden jiný zdroj, vycházím při psaní této kapitoly z internetové verze Akademické příručky českého jazyka, tedy z Internetové jazykové příručky (2008–2021),

---

² K této problematice viz níže Oldřich Uličný (Uličný, 2019, s. 13) – v kapitole 5.1 Problémy se skloňováním a určením rodu nepřechýlených příjmení

a dále z publikace Naše a cizí příjmení v současné češtině od Miloslavy Knappové (2002). Příklady u přechylování obecných jmen, u nichž není uveden jiný zdroj, jsou obsaženy v Internetové jazykové příručce (2008–2021). Příklady přechylování ženských příjmení pocházejí z publikace Miloslavy Knapové (2002).

2.1.1 Přechylování obecných jmen

Přechylování je součástí systému slovo tvorby. Jak uvádí Marie Čechová (1995, s. 76) „je tvoření slov (slovo tvorba, derivologie) proces individuálního novotvoření, ražení nových slov pro vyjadřování nového obsahu“. Přechylování je jedním ze způsobů tvorby podstatných jmen v rámci kategorie. Kategorie modifikační je charakteristická tím, že lexikální význam se více či méně obměňuje, slovnědruhový rámeček zůstává týž. (Čechová, 1995, s. 94)

Přechylování se netýká pouze tvoření ženských příjmení. Slouží obecně k vytváření ženských podob od jejich mužských protějšků, výjimečně i naopak. Přechýlená pojmenování můžeme rozdělit podle přechylovací přípony a její rozšířené varianty. Pro tvoření ženských substantiv přechylováním se užívají nejčastěji přípony **-ka** (-nka, -ovka), příklady – *pekařka, řidička, hraběnka, židovka* –, dále přípona **-ice** (-nice), příklady – *krasavice, čarodějnice, pracovnice* –, přípona **-yně** (-kyně), příklady – *ministřyně, přítelkyně, sportovkyně*. Méně produktivní jsou následující přípony: přípona **-ová**, příklad – *švagrová* –, přípona **-na** (-evna, -ovna, -ena, -ezna), příklady – *kněžna, carevna, královna, přadlena, princezna* – a přípona **-anda**, příklad – *vojanda*. Při přechylování může docházet k hláskovým změnám před příponou: *druh – družka, žák – žačka*. Východiskem pro přechýlení může být i zkrácený kmen mužského jména, ten se vyskytuje v menší míře: *cvičenec – cvičenka, samec – samice* apod.

Dalším způsobem tvoření ženských protějšků je prostý přechod k ženskému skloňovacímu vzoru. Jedná se o slovo tvorný způsob odvozování (derivaci), konkrétně o slovo tvorný postup transflexi neboli koncovkové tvoření – jako slovo tvorný formant zde vystupuje pádová koncovka. (Hrbáček et al., 1994, s. 13) Touto cestou jsou odvozeny výrazy jako *kmotr – kmotra, magistr – magistra, blondýn – blondýna, vrátný – vrátná, hostinský – hostinská*.

Přechýlením ze ženského základu byly vytvořeny výrazy jako *vdovec* (od *vdova*), *model* (od *modelka*). V Novém encyklopedickém slovníku češtiny najdeme i zmínku o přechylování z rodu ženského resufixací (*kačer* od *kačena*, *lišák* od *liška*) či další příklady vytvořené sufixací jako *myšák* (od *myš*), *kozel* (od *koza*), *srnec* (od *srna*). (Osolsobě a Rusínová, 2017)

2.1.2 Přechylování ženských příjmení

Dále se zaměřím na přechylování ženských příjmení, z nichž většina se vytváří pomocí přípony *-ová*. Jak uvádí František Oberpfalcer (1933), „přípona *-ov* je toliko slovanská. Hlavní její úloha je vyjadřovati příslušnost“. Přehled přechylovacích typů bude dále rozdělen podle toho, zda základem, z něhož je ženský tvar příjmení odvozen, je podstatné, či přídavné jméno, dále pak na jednotlivé podtypy. Zde vycházím z publikace Miloslavy Knappové (2002).

Příjmení, jejichž základem je podstatné jméno

Příjmení v 1. pádě zakončená ve výslovnosti na souhlásku

Většina příjmení tohoto typu se přechyluje pomocí přípony *-ová*: (*Novák – Nováková*, *Zahradník – Zahradníková*, *Brož – Brožová*).

Pokud před koncovou souhláskou stojí pohybné *-e-* u příjmení zakončených na *-ek*, *-ček*, obvykle se vysouvá: *Hájek – Hájková*, *Vacek – Vacková*, *Adamec – Adamcová*.

V souhlase s rodinným územ kolísají jména typu *Švec*, *Kadlec*, *Zieleniec*, *Aleš*: *Švec* (*Švece* i *Ševce*) – *Švecová* i *Švcová*.

Pohybné *-e-* se ponechává, pokud by jinak vznikla těžko vyslovitelná skupina hlásek: *Pištěk – Pištěková*. Dále se ponechává u zakončení na *-er*: *Xaver – Xaverová*.

U cizích příjmení vysouvání *-e-* kolísá v závislosti na výslovnosti: *Bayer* [bajer] – *Bayerová*, ale *Gruber* [grubr] – *Grubrová* i *Gruberová*.

U příjmení českého původu se můžeme setkat i s *-e-*, které je součástí kmene, tedy té části „slovního tvaru, k níž se připojují koncovky“ – u substantiv jde o koncovky pádové, vyjadřující významy pádu a čísla v závislosti na rodu. (Osolsobě, 2017) Kmenové *-e-* se při

přechylování příjmení ponechává: *Chmel – Chmelová*. Pokud tato jména vznikla ze jmen obecných, která při skloňování -e- vypouštějí, jsou u nich v souladu s rodinnou tradicí možné dvojí tvary: *Lev (Lva, Leva) – Lvová, Levová*.

Pohybné -o- a -a- lze vypustit, pokud se vypouští při skloňování: *Bobok (Bobka i Boboka) – Bobková i Boboková*, ale *Rusnok (Rusnoka) – Rusnoková*.

U slovanských příjmení zakončených na -ov, -ev, -in se přípona -ová připojuje k plné podobě těchto jmen: *Čechov – Čechovová, Malcev – Malcevová, Voronin – Voroninová*.

U českých polatinštěných příjmení zakončených na -ius se zpravidla koncovka -us vypouští, lze ji však i ponechat: *Kramerus (Krameria i Kramerius) – Krameriová, Kramerusová*.

Příjmení v 1. pádě zakončená ve výslovnosti na samohlásku

Obvykle jsou tato příjmení zakončena na samohlásku i v písmu. Od tvarotvorného základu se u příjmení domácího původu většinou koncová samohláska odsouvá, zůstává zejména u příjmení cizího původu a u příjmení zakončených dlouhou samohláskou.

Příjmení zakončená ve výslovnosti na [a], [á]

U slovanských příjmení se tato koncovka odsouvá: *Vondra – Vondrová, Váňa – Váňová*.

U cizích příjmení se postupuje obdobně, lze je ponechat i v nepřechýlené podobě: *Goya – Goyová, Goya*.

Pokud je příjmení zakončeno ve výslovnosti na [á], koncovka se neodsouvá. Lze je rovněž ponechat v nepřechýlené podobě: *Jahjá – Jahjáová, Jahjá*.

U cizích příjmení, jež jsou ve výslovnosti zakončena na [a], ale v písmu na souhlásku, připojujeme přechylovací příponu k plné podobě mužského příjmení: *Dumas [dyma] – Dumasová*.

Příjmení zakončená ve výslovnosti na [o], [ó]

Slovanská příjmení se tvoří přechýlením po odsunutí koncovky: *Bidlo – Bidlová*.

U cizích příjmení se postupuje obdobně, lze je ponechat i bez přechýlení: *Bondarko – Bondarková, Bondarko*.

Výjimku tvoří jednoslabičná jména, kde se koncovka ponechává: *Do – Doová, Do*.

Dále příjmení zakončená ve výslovnosti (případně i v písmu) na [ó]: *Szabó – Szabóová, Szabó*.

U jmen zakončených v písmu na souhlásku či jinou samohlásku a ve výslovnosti na [o], [ó] se vychází při přechylování z plného tvaru mužského příjmení: *Rousseau [rusó] – Rousseauová, Delacroix [delakroa] – Delacroixová, Law [ló] – Lawová*.

Příjmení zakončená ve výslovnosti [e], [é], v písmu i na -ě

U slovanských příjmení se koncovka odsouvá: *Kaše – Kašová*.

Není-li zcela zřetelný původ či pokud by jméno působilo komicky, lze koncovku ponechat: *Vůle – Vůleová, Vůlová*.

Domácí příjmení typu *Dítě* se obvykle rozšiřují o kmenotvornou příponu -et: *Dítě – Dítětová, Dítová*.

U cizích příjmení se připouštějí většinou obě varianty přechylování: *Heine – Heineová, Heineová*. I tady platí stejně jako u předchozích typů možnost ponechat příjmení bez přechýlení.

U zakončení ve výslovnosti na [é] se koncovka ponechává s výjimkou jmen zakončených v písmu na -ée: *Ollé – Olléová, ale Grée – Gréová*.

Příjmení zakončená ve výslovnosti na [i], [í]

Příjmení domácího původu s tímto zakončením jsou poměrně vzácná. Jejich přechýlení se tvoří příponou -ová po odsunutí koncovky: *Darmopíši – Darmopíšová*.

U cizích příjmení se koncovka ponechává: *Filipi – Filipiová, Bondy – Bondyová*.

Koncovka se odsouvá u příjmení zakončených ve výslovnosti na [í]: *Zelí – Zelová*.

Ponechává se však u jmen cizího původu: *Ghándí – Ghándíová*.

Pokud příjmení končí v písmu na jinou samohlásku nebo souhlásku, vychází se opět z plné podoby mužského tvaru: *Atlee [etlí] – Atleeová, Petit [pety] – Petitová*.

Příjmení zakončená ve výslovnosti na [u], [ú]

Do této skupiny patří dva typy původu domácího. První je se zakončením -au, kde se koncovka ponechává: *Dočekau – Dočekauová*. Druhý tvoří příjmení zakončená na -ou, u nich se koncovka vypouští: *Hrejsemnou – Hrejsemnová*.

U cizích příjmení se koncovka ponechává: *Baru – Baruová*, s výjimkou příjmení zakončených na -escu a řeckých příjmení zakončených na -iu, -eu, -iou, -uu: *Popescu – Popescová, Papandreu – Papandreová*.

Příjmení, jejichž základem je přídavné jméno

Základem je přídavné jméno tvrdé

Odvozování u těchto příjmení probíhá většinou pravidelně: *Černý – Černá*. U slovanských příjmení tohoto typu, která mají vlastní přechylovací prostředky, lze akceptovat i přechýlení v souladu s mluvnicí výchozího jazyka: *Kowalski – Kowalská*, popř. *Kowalska, Tolstoj – Tolstá*, popř. *Tolstaja*.

U příjmení nejasného původu zakončených na -ý jsou přípustné dvě varianty. Kromě změny koncovky lze příjmení přechýlit i příponou -ová k plné, případně zkrácené podobě mužského tvaru: *Balý – Balá, Balýová*, příp. *Balová*.

Dalším typem jsou příjmení zakončená na -ých, -ich, -ech. Tato příjmení obvykle zůstávají při skloňování i přechylování beze změny: *Šerých – Šerých*. U méně běžných příjmení jinოსlovanského původu lze rovněž užít přechýlení pomocí -ová: *Jurových – Jurových, Jurovýchová*.

Základem je přídavné jméno měkké

Do této skupiny patří domácí a slovanská příjmení, která jsou původně přídavnými jmény měkkými, tedy zakončená na -i, -ij. Skloňují i přechylují se pravidelně, podoba ženských i mužských tvarů zůstává stejná: *Dolejší – Dolejší*, koncovka -ij se v ženském tvaru mění na -í: *Golubničij – Golubničí*.

O stejném odvozování lze uvažovat i u příjmení typu *Krejčí, Kočí*, která jsou původem podstatnými jmény. Ta však lze přechylovat i příponou -ová: *Krejčí – Krejčí, Krejčová*.

Základem je přídavné jméno přivlastňovací

Tato příjmení jsou původně domácí, česká či slovenská. Mohou zůstat nepřechýlená, v tom případě se užívají jako nesklonná, řidčeji se užívají přechýlené varianty: *Petrů – Petřů, Petrová, Havlůj – Havlůj, Havlůjová*. U zakončení -ův lze užít i varianty 2. pádu: *Jakubův – Jakubův, Jakubova, Jakubová*.

U slovenských příjmení zakončených na -je, -ove lze kromě nepřechýlené podoby užít přechýlenou utvořenou po odtržení koncového -e: *Miškeje – Miškeje, Miškejová, Adamove – Adamove, Adamovová*.

3 Přechylování příjmení z hlediska právní normy a normy jazykové

3.1 Zákonné úpravy

Jak už jsem uvedla v kapitole Vznik příjmení, prvním zákonným opatřením týkajícím se závaznosti užívání příjmení byl patent Josefa II. z roku 1780. Základním právním ustanovením pro zápisy příjmení do matrik se stal dekret dvorské kanceláře z 5. června 1826, na něj v průběhu času navazovaly další právní předpisy.

Současná právní úprava se týká zápisu „příjmení do matrik a v návaznosti na to do veřejných, úředních listin, osobních dokladů atd. všeho druhu. Do těchto dokumentů se příjmení zapisují v 1. pádě, tj. v jakési slovníkové podobě“. (Knappová, 2002, s. 39n.) Tato problematika je ošetřena zákonem 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, který byl několikrát novelizován. V tomto zákoně byla původně problematika přechylování řešena v § 69 takto: „Příjmení žen se tvoří v souladu s pravidly české mluvnice. Ukládá-li to mezinárodní smlouva, uvede matriční úřad na žádost nositelky příjmení v matričním zápisu vedle příjmení ženy podle pravidel české mluvnice i toto její příjmení ve formě, která pravidlům české mluvnice neodpovídá; z těchto dvou forem příjmení může nositelka příjmení užívat jen jednu formu, kterou si zvolí při podání žádosti, a ta se uvede v matričním dokladu.“ (*Zákony pro lidi*)

Novela z března 2004 pak umožňovala ženám zápis příjmení v nepřechýlené podobě na základě žádosti, kde bylo nutné uvést jeden z možných důvodů pro zápis této formy příjmení. Podrobněji jsou tyto důvody vypsány již v kapitole Historie ženských příjmení.

K poslední novelizaci došlo v červnu 2021 a tato novela vstoupila v platnost 1. 1. 2022. V § 69 tohoto zákona se praví: „Příjmení žen se tvoří v souladu s pravidly české mluvnice.“ (*Zákony pro lidi*) Zároveň však tato novela umožňuje na základě žádosti zápis ženských příjmení do oficiálních dokladů v nepřechýlené podobě všem ženám, lze tedy požádat o zápis v nepřechýlené podobě i u domácích příjmení. Tuto žádost není třeba nijak zdůvodňovat. Totéž platí pro zápis dítěte ženského pohlaví do matriční knihy.

Do července 2001, než vstoupil v platnost zákon 301/2000 Sb., byla tato problematika ošetřena zákonem o matrikách 268/1949 Sb.

Současná legislativa tedy ženám umožňuje si po sňatku zvolit příjmení manžela v přechýlené či nepřechýlené podobě. Pokud si žena přeje zápis příjmení v nepřechýlené

podobě, je třeba, aby podala žádost, kterou však není nutné nijak zdůvodňovat. Zároveň může (na základě prohlášení) užívat spolu se společným příjmením i příjmení předchozí, které se pak uvádí na druhém místě. Také toto příjmení může žena užívat v nepřechýlené podobě. Konkrétní příklady možností matričního zápisu příjmení po sňatku uvádím v druhé části této práce. Jedná se o varianty odpovědí uvedené v dotazníku u otázek 2 a 4.

3.2 Užívání příjmení ve veřejné komunikaci

„Zákon o matrikách usměřuje výlučně zápis příjmení do matrik, veřejných listin atd. a není tedy zákonem, který by se vztahoval na užívání příjmení v běžné české jazykové, veřejné, společenské apod. komunikaci, ať již mluvené, či psané.“ (Knappová, 2003, s. 116) Mluvnice českého jazyka uvádějí spisovnou normu, která ovšem není právně závazná. To se týká i přechylování (či nepřechylování) cizích ženských příjmení. Internetová jazyková příručka k této problematice v kapitole Přechylování příjmení ve veřejné komunikaci uvádí: „V běžné komunikaci není přechylování příjmení povinné v tom smyslu, že by bylo nařízeno zákonem, vyhláškou či předpisem. Pro jazykový systém češtiny jako flektivního jazyka je však zcela přirozené, vychází z jeho strukturních vlastností – z toho, že různé gramatické významy slov vyjadřujeme pomocí koncovek. Účelem přechylování je vyhnout se nejednoznačným větám, a tím předcházet nedorozuměním.“ (Internetová jazyková příručka, 2008–2021) Zároveň však uvádí výjimky, kdy v češtině tradičně nepřechylujeme – jedná se o příjmení některých známých osobností (*Edith Piaf, Marilyn Monroe...*), ale i o jména domácího původu typu *Janů* (jména ve 2. p. množného čísla), dále nepřechylujeme v encyklopedické literatuře a někdy také jména spisovatelek na obálkách knih. „Vedle vžitých příjmení renomovaných spisovatelek (*Selma Lagerlöfová*) k nám pronikají jména spisovatelek současných, a to jak v podobě přechýlené, např. *J. K. Rowlingová* (autorka *Harryho Pottera*), tak spíše v podobě nepřechýlené, považované často za jakousi značku, např. *Danielle Steel*.“ (Knappová, 2017) Ohledně občanek České republiky, jež mají v oficiálních dokladech zapsáno příjmení v nepřechýlené podobě, doporučuje Internetová jazyková příručka (2008–2021) pro neúřední komunikaci příjmení přechylovat.

Tuto problematiku rovněž řeší interně jednotlivá média: vydavatelské domy, případně jejich jednotlivé redakce, televize, rozhlas.

3.3 Srovnání se zahraničím

Podle srovnávací studie Parlamentního institutu zabývající se právní úpravou jmen a příjmení v evropských zemích „Česká republika patří mezi země s nejpřísnější právní úpravou“ (Smetanková, 2019, s. 3). Studie srovnává jedenáct evropských zemí, od těch s velmi přísnou regulací až po země, které prakticky žádnou regulaci ohledně jmen a příjmení nemají. Ve většině srovnávaných zemí (např. v Rakousku, Polsku, Švédsku, Ukrajině...) je na rozdíl od České republiky možné dát dítěti dvojité příjmení složené z příjmení matky a otce. Ve Slovinsku a Spojeném království mohou rodiče dokonce zvolit jakékoli příjmení, i zcela jiné, než jsou příjmení rodičů. Možnost používat po sňatku dvojité příjmení složené z příjmení obou manželů nabízí právní úprava většiny srovnávaných zemí (Rakousko, Polsko, Slovinsko, Švédsko, Portugalsko, Francie, Ukrajina, Spojené království). U nás je tato možnost zavedena pouze pro ženy. „V Rakousku sice neexistuje přechylování ženských nebo mužských příjmení, občanský zákoník (§ 93a ABGB) však upravuje možnost přidat si rodovou verzi příjmení podle tradice jazyka, z něhož příjmení pochází. Případně je možné se rodové koncovky příjmení také vzdát.“ (Smetanková, 2019, s. 8) Nejliberálnější přístup ze srovnávaných zemí má Spojené království. Konkrétně Anglie a Wales nestanoví žádné pokyny týkající se možnosti pojmenování dítěte, existuje jen doporučení pro matriční úřady, že jméno by se mělo skládat z řady písmen a nemělo by být urážlivé. „Rovněž příjmení snoubenců po uzavření manželství není nijak legislativně upraveno. Tradičně si žena vezme příjmení manžela, ale ne vždy.“ (Smetanková, 2019, s. 15)

4 Nejčastější argumenty pro a proti přechylování

Téma přechylování či nepřechylování ženských příjmení je ve společnosti velmi živé. Vyjadřují se k němu jak laici, tak i jazykoví odborníci. Ani jedna z těchto skupin však nemá na tuto problematiku zdaleka jednotný názor. V následujících kapitolách se pokusím uvést nejčastější argumenty, které zaznívají v diskusích o přechylování ženských příjmení, a názory lingvistů na ně.

4.1 Problémy se skloňováním a určením rodu nepřechýlených příjmení

Mezi základní funkce přechylování ženských příjmení patří vyjadřování rodu. Pro češtinu jakožto flektivní jazyk je signalizace gramatického rodu důležitá. „Gramatický rod je a musí být prostředkem živým a produktivním, neboť každé substantivum nově vytvořené i přejaté musí mít rodovou charakteristiku, aby se mohlo zařadit do tvarového systému českého jazyka.“ (Komárek et al., 1986, s. 37) „Gramatický rod má tyto konstitutivní rysy: (a) paradigmatické: spolu s kategorií čísla a pádu vytváří soubor deklinačních typů substantiv, zařazuje každé substantivum do tvarové soustavy jmen; (b) syntagmatické: projevuje se shodou atributivní a predikativní.“ (Komárek et al., 1986, s. 39) Pokud tedy příjmení v nepřechýleném tvaru nesignalizuje rod, plynou z toho pro mluvčího mimo jiné i problémy týkající se syntaktických konstrukcí.

Skutečnost, že se jedná o ženu, můžeme pochopitelně vyjádřit i jinak: pomocí křestního jména, pokud signalizuje ženský rod, uvedením opěrného výrazu či slovesa vyjadřujícího ženský tvar. S tím ovšem nekoresponduje podle jazykovědce Karla Olivy princip jazykové ekonomie. Právě v přechylování ženských příjmení, které tomuto principu vyhovuje, spatřuje naši výhodu ve srovnání s uživateli jiných jazyků, kteří „musejí ženskost vyjadřovat jinými opisnými způsoby“. Podle něj „jsme na to ‚vyzráli‘. Nemusíme říkat paní Nováková, jako říkají třeba Poláci nebo Slovinci. My řekneme Nováková, čili fungujeme v ekonomičtějším režimu.“ (Jadrný, 2019)

Další, neméně důležitou funkcí přechylování, která zároveň vychází z rodového principu, je možnost ženská příjmení skloňovat. Vzhledem k tomu, že čeština je jazyk flektivní, je tento požadavek poměrně zásadní. „Přechýlené ženské příjmení umožňuje jeho plynulé zapojení do větné stavby tím, že se skloňuje podle běžného vzoru; skloňování je pro

čtenáře/posluchače užitečné proto, že je z koncovky jasný pád, a pád napovídá, zda je příjmení podmětem, předmětem, přívlastkem apod., tzn. jakou roli jeho nositel hraje v té situaci, kterou věta vyjadřuje. Nepřechýlené ženské příjmení je naproti tomu obvykle nesklonné, vypadá jako tvar 1. pádu a jeho větnou funkci si posluchač/čtenář musí domýšlet podle kontextu.“ (Adam a Klabíková Rábová, 2019) Lingvista Jan Chromý je v tomto směru vůči nepřechýleným příjmením mnohem smířlivější. V Deníku Referendum argumentuje takto: „Nesklonná podstatná jména v češtině jsou sice v menšině, ale nejde o nic nezvyklého a každý rodilý mluvčí češtiny s nimi umí zacházet (z hlediska mluvčího je to ostatně i jednodušší, protože mají jenom jeden tvar). V češtině ostatně již staletí existují nesklonná ženská příjmení jako Janů či Hořejší. Z gramatického hlediska lze navíc říct, že tzv. nepřechýlená ženská jména ve skutečnosti přechýlená jsou: přechylování spočívá totiž ve vytvoření ženské podoby podstatného jména z původně mužské podoby, čehož dosáhneme i pouhou změnou rodu bez přidání přípony. Rod je potom rozpoznatelný jak ve většině pádů daného jména (viz setkal se s Berger vs. setkal se s Bergerem), tak třeba u tvaru přídavného jména, které se s příjmením pojí (viz chytrý Berger vs. chytrá Berger).“ (Chromý, 2019)³ Naproti tomu zastáncem přechylování mimo jiné i z důvodu možnosti skloňování příjmení je Oldřich Uličný, který na toto téma uvádí: „Čeština prostě chce svá mluvnická jména skloňovat, aspoň zatím, protože jinak není sledování jejich textů, psaných i mluvených dostatečně plynulé a komfortní.“ (Uličný, 2019, s. 13)

I mezi nepřechýlenými příjmeními můžeme podle Jana Chromého narazit na některá, která skloňovat lze. A to příjmení končící „na -a, která lze skloňovat podle vzoru žena“, a dále jména, „která jsou shodná s obecnými podstatnými jmény ženského rodu (například hypotetické ženské příjmení *Labuť* by bylo možné, ale nikoliv nutné skloňovat podle vzoru *kost*)“. (Chromý, 2019) Tendence nepřechýlená příjmení skloňovat je zejména u příjmení zakončených na -a patrná, což lze vnímat jako projev češtiny jakožto flektivního typu jazyka – navzdory deflektivizačním tendencím čeština zkrátka tíhne k ohýbání substantiv. Anna

---

³ Souhlasím s tím, že v případě autorem uváděných příjmení typu Janů či Hořejší nejde o nic nezvyklého. Mluvčí se snadno orientuje a počítá s tím, že se může jednat jak o muže, tak i o ženu. Ovšem u příjmení typu Novák či Rychlý je mluvčí osobou ženského rodu obvykle spíše zaskočen, automaticky očekává, že se bude jednat o muže. A ohledně jejich skloňování, respektive nesklonnosti, rovněž nelze podle mého názoru říci, že by bylo bezproblémové. Důkazem toho jsou níže uvedené časté dotazy evidované v jazykové poradně.

Černá k této problematice zaznamenává časté dotazy v jazykové poradně. „Uživatelé češtiny si nebývají jisti u ženských jmen zakončených na souhlásku, ale častěji hledají radu, jak zacházet s příjmeními zakončenými na -a, reprezentovanými třeba ve veřejném prostoru známým jménem *Emma Smetana* (*Petra Svoboda, Fiala, Štula*). Váhají mezi tvary: mluví o *Emmě Smetaně* a mluví o *Emmě Smetana*.“ Podle ní „odpověď bohužel nemůže být jednoznačná, protože jde o jev v našem jazyce nový a neustálený. Nejjednodušším řešením by bylo ponechat v 1. pádě jméno v základním nepřechýleném tvaru a v dalších pádech připojit přechylovací příponu -ová a pravidelně skloňovat (...) Protože však lze předpokládat, že nositelka jména preferuje nepřechýlenou podobu, obvykle se tato možnost neužívá“. (Černá, 2021) Ke smířlivosti v tomto směru vybízí Milan Harvalík: „Přechylování nepřechýlených ženských příjmení (domácích i cizích) může být jejich nositelkami vnímáno jako nevhodná změna, ale trvání na tom, aby k němu nedocházelo, násilně zasahuje do českého jazykového systému a zastánci přechylování tak mohou mít pocit, že se jim vnucuje vyjadřování, které je jim cizí a které pokládají za nekultivované. Proto lze jen vyzvat k rozumnému přístupu na obou stranách.“ (Harvalík, 2016, s. 28)

Jak je z předchozího textu patrné, z hlediska řečové praxe je možnost určit na základě přechýlení mluvnický rod a možnost takto utvořené příjmení skloňovat jednoznačnou výhodou. Nepřechýlená příjmení obvykle nelze skloňovat, pokud je skloňovat teoreticky lze (typ *Smetana*), vyvolává to u mluvčích často nejistotu, jak s takovým příjmením zacházet. Z hlediska české flexe je skloňování systémové, je v souladu s tendencemi ekonomizace jazyka, umožňuje plynulé zapojení příjmení do větné stavby, čímž usnadňuje porozumění. Zmínění odborníci se liší spíše v míře tolerance, s jakou jsou ochotni nepřechylování ženských příjmení přijímat.

4.2 Je přechylování patriarchální přežitek?

Jedním z nejčastějších argumentů proti přechylování příjmení je, že se jím stvrzuje jistá podřízenost ženy vůči muži, což odporuje současnému požadavku na rovnoprávnost žen. Takto argumentuje i lingvistka Jana Valdřová, která v rozhovoru pro časopis *Respekt* uvádí: „Ono -ová/ova – tedy například *Anna kovářova*, z níž se stala *Anna Kovářová* – pochází

z dob, kdy žena byla právně závislá na otci nebo manželovi. Bylo to jazykové potvrzení závislosti ženy na muži.“ (Lauder, 2021)

K této problematice lze nalézt poměrně zevrubný výklad v Novém encyklopedickém slovníku češtiny: „Výsledkem připojení sufixu -ov- je buď nominální posesivum referující k osobě rodu mužského a koncovkou (v sg. kromě instr. nominální, jinde adj.) vyjadřující rysy rodu, čísla (a pádu) jména, k němuž se jako posezor vztahuje (Hladil Hruban-ov-a psa / Hruban-ov-u kočku, Hruban-ov-o kotě). Nebo je výsledkem přechýlené příjmení referující k osobě rodu ženského, která je k osobě rodu mužského, k níž referuje příjmení výchozí, ve vztahu ‚slabé posesivity‘, tj. vztahu příbuzenském.“ (Knappová, 2017)⁴ Důvodem pro užití adjektivní koncovky u přechylování příjmení je pak zamezení chybné interpretaci derivátu jako nominálního posesiva.

U této otázky nepanuje mezi jazykovědci shoda. Jelikož počátky přechylování spadají do období středověku, o němž si těžko můžeme myslet, že postavení mužů a žen bylo tehdy rovnoprávné, lze z určitého úhlu pohledu přechylování vnímat jako tehdejší potvrzení závislosti. Podobně bychom se ovšem mohli dívat i na přejímání manželova příjmení jako takového či na dědičnost příjmení v mužské linii. Náš jazyk se vyvíjí zhruba tisíc let, z toho velká část vývoje proběhla v patriarchálním systému, je tudíž pochopitelné, že se tato skutečnost do češtiny promítla. U mnoha jazykových jevů si to však mluvčí obvykle neuvědomují – například při užívání generického maskulina. Navíc u přípony -ová bychom spíše než o majetnictví měli hovořit o příslušnosti.

---

⁴ K této problematice se v podobném duchu vyjadřuje například lingvista Karel Palek, píšící pod pseudonymem Petr Fidelius: „Osudové nedorozumění spočívá v tom, že se tu ‚přivlastnění‘ jakožto jazyková kategorie (tzv. posesivita) naivně ztotožňuje se vztahy vlastnictví či majetnictví v reálném světě.“ Souhlasí s tím, že přípona -ová je „geneticky příbuzná s příponami -ův, -ova atd., kterými se tvoří posesivní adjektiva od mužských jmen (obecných i vlastních). To je ovšem hledisko čistě historické. Z hlediska synchronního představuje přípona -ová samostatný sufix, který běžně nechápeme ve smyslu posesivním.“ Striktně vlastnické vztahy navíc podle něj představují jen jeden z vícera významů, jež v sobě kumulují prostředky k vyjádření posesivity – například spojení jako Topolánkova vláda, matčina smrt, babiččina oblíbená písnička lze těžko považovat za vyjádření vlastnictví. (Fidelius, 2008, s. 26)

4.3 Komolí se přechýlením příjmení cizinek?

Další argument proti přechylování se týká příjmení cizinek. Často se lze setkat s názorem, že se jedná o komolení, násilné počesťování, měnění skutečného jména těchto žen. Jak uvádí Jana Valdřová v rozhovoru pro Deník N (Ciglerová, 2019), „jsme jediná země v Evropě, která někomu jména mění.⁵ Žiju v cizině, a tak vím, že našemu přechýlení jejich jmen se lidé buď smějí, nebo se vůči němu bouří, ale v každém případě je nenechává chladnými. Jméno je totiž jedno z lidských práv. Není možné někomu měnit jméno, když to člověk sám nechce.“ S tím však mnozí jazykovědci nesouhlasí. Petr Fidelius (2008) uvádí: „U mužských jmen přece také měníme jejich podobu – tím, že k nim přidáváme pádové koncovky (...) Nejde tu přece o ‚právo‘, nýbrž o jazykovou potřebu: o potřebu rozlišit jméno mužské a ženské (což je v jazyce, kde je gramatický rod jednou z ústředních kategorií, potřeba zcela legitimní) a o potřebu zapojit cizí jméno do větné souvislosti.“ Podle Oldřicha Uličného (2019) „je třeba podtrhnout, že útlocitnost ve vztahu k přechýlení cizích ženských příjmení je na místě například v případě copyrightu vyžadovaného při překladu od nakladatelství nebo literárního agenta, v ostatních případech se na straně přechýlených setkáváme spíše s lhostejností, nebo dokonce s pobavením, co všechno se dá s autorčíným nebo i s autorovým příjmením v té češtině provádět“. Podobná doporučení najdeme i ve stati Milana Harvalíka (2016, s. 27): „Při volbě přechýlené či nepřechýlené formy cizího ženského příjmení se tak nabízí paralela s volbou mezi exonymy (domácími podobami cizích zeměpisných jmen, např. v češtině Paříž) a endonymy (původními formami cizích zeměpisných jmen, např. Paris): Uživatelé jazyka musí k jejich užívání přistupovat funkčně. Mluvčí by měl v závislosti na situaci užít buď původní, nebo domácí formu jména.“

Názory na přechylování cizinek jsou v současnosti asi nejvíce nejednoznačné z celé problematiky přechylování ženských příjmení. I podle lingvistů je třeba k této problematice přistupovat s určitým citem, což mluvčím situaci příliš neusnadňuje. Genderové aktivistky tvrdí, že cizinky vnímají přechylování svých jmen jako urážku – je to skutečně tak?

---

⁵ Toto tvrzení považuji za přehnané – mnohé jazyky začleňují jména do svého jazykového systému tím, že je různě upravují, tedy slovy Jany Valdřové „mění“. Autorka Harryho Pottera je například u lotyšských vydání svých knih uváděna jako Džoanna Rowlinga.

Je pravda, že média bývají nezdědka žádána, aby ženu cizinku nepřechylovala, neboť si to dotyčná nepřeje. Důvodem protestů těchto žen proti přechylování jejich příjmení může však být například i zhoršená dohledatelnost přechýleného příjmení v internetových vyhledávacích.

4.4 Způsobují nepřechýlená příjmení komunikační obtíže?

Častým argumentem proti nepřechylování ženských příjmení je ten, že v důsledku jejich nesklonnosti dochází k nedorozuměním. Obvykle bývají uváděny příklady ze sportovního prostředí typu *Seleš porazila Graf*. Jan Chromý v Deníku Referendum k tomuto jevu uvádí: „V první řadě je třeba si uvědomit, že jakýkoliv jazyk – češtinu nevyjímaje – je bytostně víceznačný. Víceznačnost je všeprostopující součástí jazyka. Ostatně, v novinách narazíte na titulky typu *Jablonec porazil Zlín*, které jsou zcela analogické výše uvedenému ‚problému‘ nesklonných příjmení. V řadě případů je víceznačnost nežádoucí, ale to lze snadno ošetřit, přičemž k tomu existují různé prostředky: křestní jména (skloňují-li se: *Clara Allen porazila Marii Hulsen*), sloveso, které je spojeno s předložkou (*Allen zvítězila nad Hulsen*), různá přídavná jména (*skvělá Allen porazila Hulsen*; *Allen porazila mátožnou Hulsen*) atd.“ (Chromý, 2019)⁶

Proti takovým argumentům se vymezují ve svém článku na Aktuálně.cz Robert Adam a Tereza Klabíková Rábová: „Nelze ani souhlasit s tvrzením, že příslušnou větnou funkci nepřechýleného příjmení nám vždy pomůžou správně určit ostatní větné elementy: v mluveném projevu (bez možnosti vidět zápis velkých písmen) realizované *sestřička Křupala*, může tvarem příjmení připomínat přísudek. Jiným příkladem je spojení typu *návrh Lípa* (nepřechýlené ženské příjmení neumožňuje vytvoření přídavného jména přivlastňovacího, na rozdíl od mužského *Lípův návrh*), které jsme navyklí vnímat jako tzv. nominativ jmenovací, tj. že byl návrh pojmenován Lípa. Je přitom třeba uvědomit si, že

---

⁶ Souhlasím s tím, že víceznačnost není problémem pouze nesklonných příjmení. Ovšem například ve zmíněném případě Jablonce a Zlína, tedy neživotných maskulin, dochází k pádové homonymii v 1. a 4. pádě, v ostatních pádech mají tato substantiva jiné tvary než v 1. pádě. Lze tedy snáze najít vhodnější formulaci než u nesklonných příjmení, jež vykazují stejný tvar ve všech pádech. Ošetření víceznačnosti pomocí dalších výrazů je jistě možné a žádoucí, ovšem dochází tím k narušování principu jazykové ekonomie. Mluvíci musí v takovém případě vynakládat větší úsilí, aby nedošlo k nedorozumění.

mluvený projev vzniká často bez předchozí přípravy: potřeba zajistit, aby posluchači vůbec pochopili, že jde o příjmení ženy, tvoření takových nepřipravených projevů jen dále komplikuje.“ (Adam a Klabíková Rábová, 2019)

Vzhledem k tomu, že nepřechýlená příjmení jsou obvykle neskloňná, je jejich zapojení do větné stavby, tak aby nedocházelo k narušení pochopení, obtížnější. Asi se lze shodnout na tom, že užívání neskloňných slov je pro flektivní jazyk jistá komplikace, a je otázka, zda je potřeba si takovou komplikaci dobrovolně vytvářet. Důvody nepřechýlování ovšem leží v oblasti mimojazykové, tudíž lingvisté se liší spíše v tom, nakolik je pro ně tato komplikace přijatelná – v tomto směru se názory odborníků rozcházejí.

4.5 Čeká nás zánik přechýlování ženských příjmení?

Jak je vidět, budoucnost (ne)přechýlování lze těžko odhadnout. Dochází zde totiž ke střetu jazykově a mimojazykově zakotvených argumentů. Nejedná se tedy o problém čistě jazykový, ale spíše společenský – to ostatně platí do jisté míry o všech jazykových jevech, neboť jednou z funkcí jazyka je funkce odrazová, jejíž podstata spočívá v tom, že „jazykové znaky slouží k reprezentaci, odrazu ‚zobrazení‘ mimojazykové reality v jazyce (Nekula, 2017)“. S měnící se skutečností pak často dochází i ke změnám v jejím jazykovém vyjádření. K velkým změnám mimojazykové reality u nás nepochybně došlo po roce 1989, kdy naše společnost zažila přechod od totalitního k demokratickému systému. Jedním z důsledků této skutečnosti bylo i otevření hranic a celkově otevření se světu, s čímž souvisí i výrazný nárůst vlivu angličtiny v jazykové oblasti.

Co se týče změn, nelze opomenout ani rychlý technologický rozvoj, který se do jazykové komunikace rovněž bezpochyby promítá. Projevuje se například větší frekvencí anglicismů, ale i silnější tendencí k ekonomizaci jazyka zapříčiněnou mimo jiné i elektronickou komunikací.

Jedním z důsledků těchto vlivů je směřování češtiny k deflektivizaci: „Pro češtinu posledního dvacetiletí je typická tendence deflektivizační (tedy omezovat skloňování a užívat ve větší míře základní, nominativní tvary), která vznikla kombinací vlivu jazykové ekonomie, vlivu angličtiny a dalších faktorů.“ (Adam, 2015, s. 95) Tendence k nepřechýlování ženských příjmení je pak jedním z projevů této deflektivizace: „Přejatá

slova, která je možné, nebo dokonce vhodné skloňovat, zůstávají často nesklonná: *člověk s velkým charisma, zavolejte Deborah*; podobným případem sui generis je i ústup od přechylování ženských příjmení, patrný zejména v bulváru a u mluvčích z oblasti kultury a šoubyznysu.“ (Adam, 2015, s. 96)

Podle Oldřicha Uličného (2019) čeština „prožívá vývojovou fázi tendence ke změnám v ohýbání svých jazykových prostředků, která je podporována vlivem angličtiny i na větnou stavbu. Jazyk však přijme nové prostředky tehdy, pokud vyhovují jeho vnitřnímu uspořádání, jeho systému (...) Bude-li tomu tak jednou i s nepřechylováním ženských příjmení, a dokonce přijmou-li ho všechny ženy, ukáže čas“.

Jazyk se neustále vyvíjí především na základě jeho používání mluvčími. Proto určitým naznačením budoucnosti dalšího vývoje v oblasti přechylování ženských příjmení mohou být i výsledky dotazníkového šetření, které je obsahem praktické části mé bakalářské práce.

II Empirická část

5 Vlastní výzkum

Cílem praktické části mé práce bylo zjistit, jaký je reálný stav v oblasti postojů české populace k přechylování/nepřechylování ženských příjmení. Zajímalo mě, jaké tvary lidé preferují, ale i jaká je jejich tolerance vůči tvarům příjmení, jež nepreferují. Zaměřila jsem se jednak na otázky preferencí a tolerance při přechylování či nepřechylování příjmení (jak domácího, tak cizího původu) u občanek ČR a jednak na postoje k přechylování příjmení cizinek.

Vzhledem k tomu, že se jedná o živé téma – v červenci 2021 byla schválena novela matričního zákona *301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů* –, zajímala mě i povědomost respondentů ohledně legislativní úpravy současných možností týkajících se změny příjmení při sňatku a volby příjmení pro potomky ženského pohlaví.

Problematikou přechylování ženských příjmení se zabývaly i některé další bakalářské práce a také výzkum *Postoje českých žen k přechylování příjmení* (Tušková a Žižková, 2016). Pokusím se tedy rovněž o srovnání jejich výsledků s výsledky mého dotazníkového šetření, které by mohlo napovědět, zda se postoje k přechylování v čase výrazně proměňují.

5.1 Příprava a realizace výzkumu

První částí přípravy bylo rozhodnutí ohledně vzorku respondentů a formy jejich oslovení. Vzhledem k tomu, že mě zajímaly názory celé české populace, bylo mým cílem oslovit co nejširší a co nejvíce diverzifikovaný vzorek – z hlediska věku, pohlaví, místa bydliště, vzdělání.

Co se týče způsobu sběru dat, rozhodla jsem se pro formu elektronického dotazníku, který jsem vytvořila za pomoci nástroje Google formuláře. Pro oslovení respondentů jsem zvolila formu nenáhodného výběru, metodu označovanou jako výběr nabalováním, někdy též metoda sněhové koule, kterou lze stručně popsat takto: „V prvním výběrovém kroku se obrátíme na jistý zárodečný soubor jednotek (jednotlivců nebo organizací) se žádostí

o informace o dalších jednotkách vhodných pro zařazení do výběru. Předpokládáme, že na základě zjištěných adres nebo referencí se v druhém kroku dotážeme již širšího okruhu osob nebo institucí a s jejich pomocí rozšíříme výběrový soubor ještě významněji.“ (Jeřábek, 1992, s. 26) Jako kanály pro šíření dotazníku jsem volila e-mail a sociální síť Facebook. Oslovovala jsem své přátele, příbuzné, kolegy atd. se žádostí o vyplnění dotazníku a o jeho další šíření, přičemž jsem se snažila o co největší rozmanitost vzorku.

Stěžejní součástí přípravy bylo sestavení dotazníku. Za pomoc při jeho sestavování, ale i vyhodnocování patří velký dík PhDr. Martinu Chválovi, Ph.D., z Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání UK, jehož cenné rady výrazně ovlivnily výslednou podobu výzkumu. Jak jsem již uvedla, využila jsem nástroj Google formuláře. Dotazník obsahuje krátký úvod, kde stručně představuji sebe jakožto organizátora průzkumu a uvádím informace ohledně tématu výzkumu a odhadu času, který respondentům zabere vyplňování dotazníku, následuje část s otázkami ohledně přechylování. Část se sociodemografickými údaji jsem zařadila na závěr, abych respondenty na začátku neodradila vyplňováním nezajímavých osobních údajů. Před tuto část jsem zařadila ještě ujištění o anonymitě.

S ohledem na to, že „střídá-li se více typů otázek, zlepšuje to pozornost, vyvádí to respondenta ze stereotypu (Gavora, 2000, s. 105)“, zvolila jsem polostrukturovaný typ dotazníku. Necelá polovina otázek je uzavřených s možností výběru jedné odpovědi. Jelikož bylo mým cílem získat co nejpřesnější představu i o tom, nakolik je česká společnost tolerantní k rozhodnutí žen užívat nepřechýlené příjmení, u dvou otázek zjišťujících preference měli dotázaní hodnotit jednotlivé možnosti na základě předložené škály. Celkem pět otázek bylo otevřených, z čehož dvě byly navazující a zodpovídali je jen respondenti, kteří odpověděli kladně na předchozí dotaz. Dvě otázky nabízely kromě předem definovaných odpovědí i možnost vyjádření jiného vlastního názoru. Celkově dotazník obsahuje 17 otázek.

Dotazník byl od 8. 12. 2021 do 13. 2. 2022 dostupný na odkazu: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSd4j6YvdmWCdXhpgixTXfaQouXqSQHpnKYHIRuCbROjZTZe4w/viewform?usp=sf_link. Vyplnilo jej celkem 600 respondentů.

Plné znění dotazníku uvádím v příloze 1.

5.2 Vyhodnocování dotazníkového šetření

K vyhodnocování dotazníku jsem využila možnosti, které nabízí přímo Google formuláře, a dále jsem pracovala se staženými daty v excelové tabulce, kterou příkládám k mé bakalářské práci. Bude tedy jakožto její součást uložena v Digitálním depozitáři UK. U otevřených otázek jsem si vytvořila skupiny reprezentativních odpovědí a na základě nich jsem je převedla na uzavřené – každé odpovědi jsem přiřadila určitou hodnotu. K porovnávání jednotlivých odpovědí v závislosti na různých proměnných jsem využívala kontingenční tabulky.

6 Parametry vzorku a výsledky dotazníkového šetření

Co se týče složení respondentů, cíle, tedy co nejvíce diverzifikovaného vzorku, se podařilo dosáhnout jen částečně. Jako nejproblematičtější se ukázalo získávání respondentů s nižším než středoškolským vzděláním.

6.1 Struktura vzorku respondentů

Při vyhodnocování dotazníku jsem upřednostnila obrácené pořadí, jako první tedy uvádím část se sociodemografickými údaji. V dotazníku se jednalo o otázky 13 až 17. Důvodem, proč v dotazníku byly tyto otázky uvedeny v závěrečné části, bylo neodradit respondenty hned zpočátku vyplňováním nezajímavých osobních údajů. Naopak jsem se je snažila v úvodu zaujmout spíše atraktivnějšími dotazy.

6.1.1 Rozdělení respondentů podle pohlaví

Otázka č. 13: Uveďte prosím, zda jste žena, či muž.

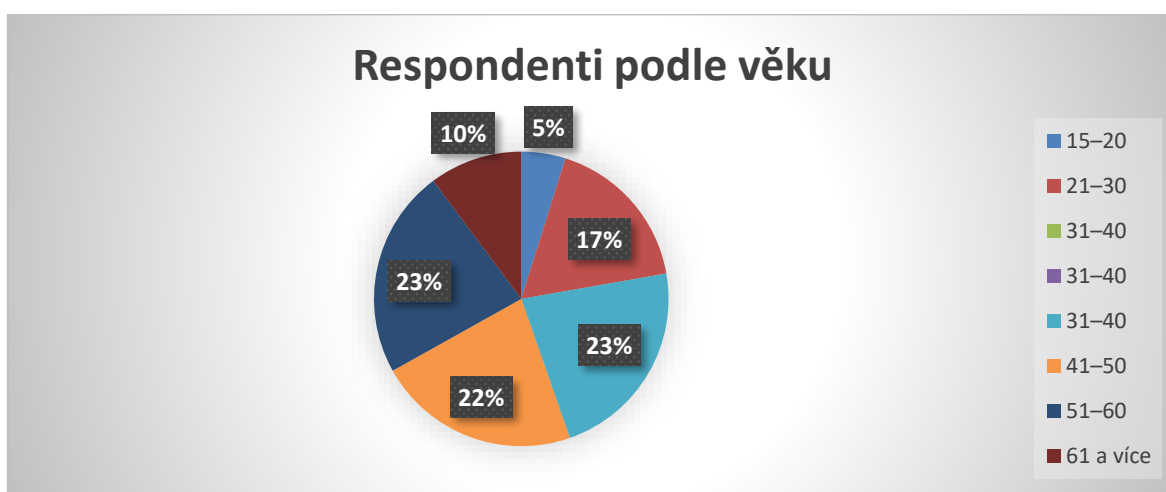

Tuto otázku zodpovědělo 597 respondentů z celkového počtu 600. Ženy nad muži převažují, což je vzhledem k tématu celkem pochopitelné. Dotazník vyplnilo celkem 230 mužů (38 %) a 367 žen (62 %). Ze strany žen byla větší ochota se k problematice vyjadřovat, nižší ochota

mužů vyplnit dotazník týkající se mého výzkumu může naznačovat obecně menší atraktivitu tohoto tématu pro muže. V závěrečné fázi rozesílání dotazníku jsem cílila především na muže, abych vyrovnala poměr mezi pohlavími, ti však často oslovovali i své partnerky, které dotazník ochotně vyplnily, neboť je téma zaujalo. Přesto myslím, že celkový počet mužů je pro účely vyhodnocení dotazníku dostačující.

6.1.2 Rozdělení respondentů podle věku

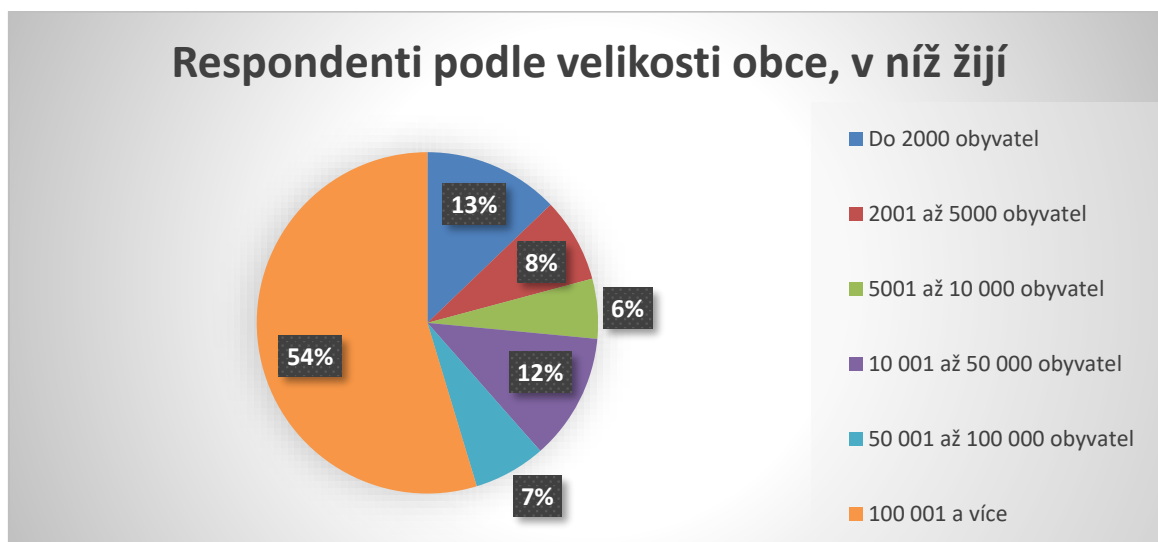
Otázka č. 14: Kolik je vám let?

Otázku týkající se věku zodpovědělo všech 600 respondentů. Respondenti vybírali ze škály nabídnutých odpovědí. Nejnižší zastoupení má skupina respondentů ve věku 15–20 let (celkem 29 respondentů, tedy 5 %), což je částečně způsobeno i tím, že se jedná o užší segment (rozmezí pěti let, ostatní skupiny zahrnují respondenty v rozmezí 10 let). Druhou nejmenší skupinou jsou nejstarší dotazovaní, ve věku nad 60 let. Vzhledem k obtížnější oslovitelnosti této skupiny elektronickou formou však považuji výsledek – celkem 63 respondentů (10 %) v této věkové kategorii – za poměrně uspokojivý a vzorek těchto osob za dostatečný. Rozložení ostatních skupin je celkem rovnoměrné: věk 21–30: 104 respondentů (17 %), 31–40: 134 respondentů (23 %), 41–50: 133 respondentů (22 %), 51–60: 137 respondentů (23 %).

6.1.3 Rozdělení respondentů podle velikosti obce, v níž žijí

Otázka č. 15: Jaká je velikost obce, v níž žijete?

Rovněž tuto otázku zodpovědělo všech 600 dotázaných. Rozložení respondentů se z pohledu velikosti obce, v níž žijí, liší od celkového rozdělení obyvatel ČR prakticky u všech skupin, a to ve prospěch respondentů z měst nad 100 tisíc obyvatel na úkor všech ostatních skupin. Podle posledních dat Českého statistického úřadu žije v obcích nad 100 tisíc obyvatel v ČR 22 % obyvatel (počet respondentů z takovéto velikosti obce je více než dvojnásobný, 54 %). V malých obcích do 2000 obyvatel žije 27 % obyvatel (oproti 13 % respondentů), od 2001 do 5000 obyvatel 13 % (respondentů je 8 %), od 5001 do 10 tisíc obyvatel 9 % (proti 6 % respondentů), od 10 001 do 50 tisíc obyvatel 21 % (proti 12 % respondentů) a v obcích od 50 001 do 100 tisíc obyvatel žije 8,1 % obyvatel (respondentů je 7 %). (*Malý lexikon obcí České republiky – 2021*, 2021) Vzhledem k tomu, že téměř 50 % respondentů uvedlo jako kraj, v němž žijí, Prahu, je nasnadě, kde jsou příčiny této disproporce, kterou se budu snažit při vyhodnocování zohlednit.

6.1.4 Rozdělení respondentů podle kraje, v němž žijí

Otázka č. 16: Ve kterém kraji žijete?

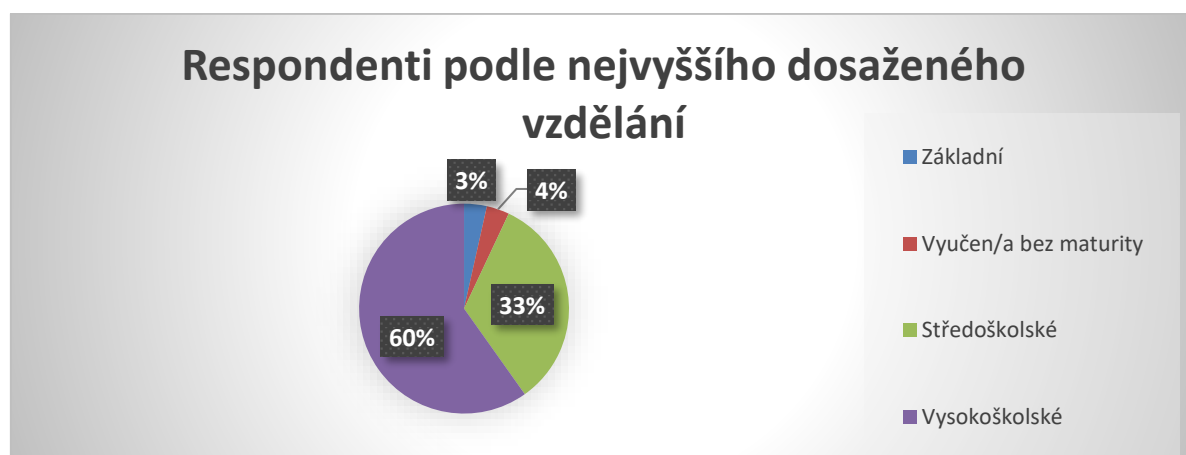
Kraj	Počet respondentů	Počet respondentů (v %)	Počet obyvatel*	Podíl obyvatel kraje na celkovém počtu obyvatel (v %)*
Praha	286	47,7	1 301 489	12,4
Středočeský	123	20,5	1 415 277	13,5
Jihočeský	60	10,0	631 801	6,0
Moravskoslezský	25	4,2	1 162 850	11,1
Královéhradecký	17	2,8	538 333	5,1
Jihomoravský	14	2,3	1 197 731	11,4
Plzeňský	12	2,0	581 445	5,5
Ústecký	12	2,0	789 153	7,5
Vysočina	11	1,8	497 517	4,7
Karlovarský	11	1,8	279 100	2,7
Zlínský	8	1,3	564 374	5,4
Liberecký	8	1,3	435 254	4,1
Pardubický	8	1,3	510 036	4,9
Olomoucký	5	0,8	619 807	5,9

*Zdroj: ČSÚ, Sčítání lidu 2021

I tady koresponduje počet odpovědí s celkovým počtem dotázaných, tedy 600. Jak jsem naznačila již u vyhodnocování předchozí proměnné, velká část dotazovaných žije v hlavním městě (286 respondentů, 48 %). Druhým nejvíce zastoupeným je Středočeský kraj se 123 respondenty (21 %) a třetím Jihočeský kraj se 60 respondenty (10 %). Praha a Středočeský kraj jsou zároveň nejlidnatějšími kraji republiky (žije v nich 12,4 % a 13,5 % obyvatel). Co se týče Jihočeského kraje, který je mezi respondenty poměrně bohatě zastoupen, tento poměr příliš nekorresponduje s celkovým rozložením obyvatel. Jihočeský kraj se podílí na celkovém počtu obyvatel pouze 6 %, v dotazníku 10 %. Zastoupení ostatních krajů je mezi respondenty velmi nízké, do 5 %, porovnávání odpovědí podle krajů by tedy nebylo zcela relevantní, neboť vzorek je z hlediska regionální příslušnosti asymetrický. Tuto skutečnost zohledním při vyhodnocování dotazů.

6.1.5 Rozdělení respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání

Otázka č. 17: Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Podle dat Českého statistického úřadu mezi lidmi staršími 15 let, u nichž bylo v rámci sčítání lidu 2021 dosažené vzdělání zjištěno, činí počet těch, kteří dosáhli alespoň středoškolského vzdělání s maturitou a vyššího, 53,1 %. (*Sčítání 2021*, 2021) Jak jsem již avizovala a jak je na první pohled patrné i z grafu, složení mých respondentů rozložení vzdělání v populaci příliš neodpovídá – respondentů s maturitou a vyšším vzděláním je v mém výzkumu 93 %.

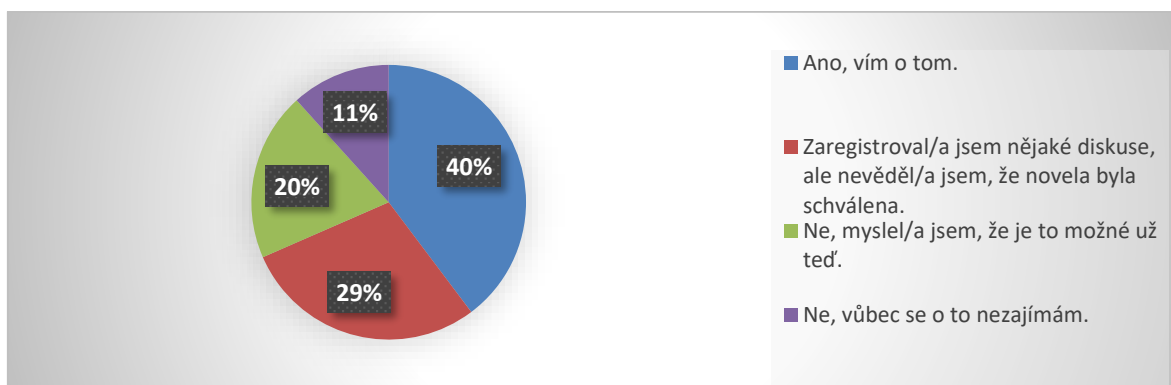
Získávání respondentů s nižším než středoškolským vzděláním se ukázalo jako nejnáročnější úkol v rámci dotazníkového šetření. Část z těchto respondentů není dosažitelná elektronickou formou, nezářídka jsem se také setkávala s odmítavými odpověďmi typu „Na to nemám nervy“. Výsledkem snahy přemluvit k vyplnění muže s nižším vzděláním často bylo, že dotazník vyplnila jejich manželka, přítelkyně, dcera se středoškolským či vysokoškolským vzděláním. Ohledně tohoto kritéria tedy bohužel vzorek respondentů nesplnil předpoklady. Otázku zodpověděli všichni respondenti, se základním vzděláním a vyučených bez maturity je shodný počet – 21 (k rozdílnému procentuálnímu vyhodnocení v grafu došlo v důsledku zaokrouhlování). Z 21 respondentů se základním vzděláním je však 17 ve věkové skupině do 20 let, lze tedy předpokládat, že mnozí z nich dosud studují. Jen čtyři respondenti se základním vzděláním jsou starší 31 let (ve věku 21–30 let není žádný). Pro úplnost dodávám, že respondentům vyučeným bez maturity je více než 41 let, převažují muži v poměru 15 : 6.

Vzhledem k tomu, že z pohledu dosažené výše vzdělání lze pravděpodobně nejvíce odchylek očekávat u názorů skupiny s nižším než středoškolským vzděláním, kterou se nepodařilo podchytit, nedává příliš smysl u následujících odpovědí parametr vzdělání vyhodnocovat.

6.2 Vyhodnocení dotazníku – postoje k přechylování/nepřechylování příjmení u občanek ČR

6.2.1 Povědomost o novele zákona o matrikách

Otázka č. 1: Zaregistroval/a jste, že od 1. 1. 2022 vstoupí v platnost novela zákona o matrikách, která ženám umožní zápis nepřechýlené formy příjmení (například Tereza Novák) do dokladů?

Cílem první otázky bylo zjistit, zda se respondenti zajímají o problematiku přechylování v souvislosti se zákonnými úpravami. Tuto otázku zodpovědělo 599 respondentů. Těch, které tato problematika nezajímá, je jen 11 % (70 respondentů). Možná trochu překvapením může být poměr mužů a žen, kteří takto odpovídali. Z celkového počtu mužů, kteří odpověděli na tuto otázku, jich volilo variantu „Ne, vůbec se o to nezajímám“ 12 %. U žen tento podíl činil 10 % – srovnatelné části žen i mužů je tedy tato problematika lhostejná. Z hlediska věku lze zjednodušeně říci, že nezájem se týká zhruba stejně nejmladší skupiny do 20 let a skupin od 41 let výše (pohybuje se od 11 % do 19 %). Nejméně často celkem nepřekvapivě volili tuto odpověď respondenti ve věku 20 až 40 let (6 % a 8 %). Tento výsledek je celkem očekávatelný vzhledem k tomu, že se jedná o respondenty ve věku, kdy uzavírají sňatky a tuto problematiku oni či jejich okolí často aktuálně řeší.

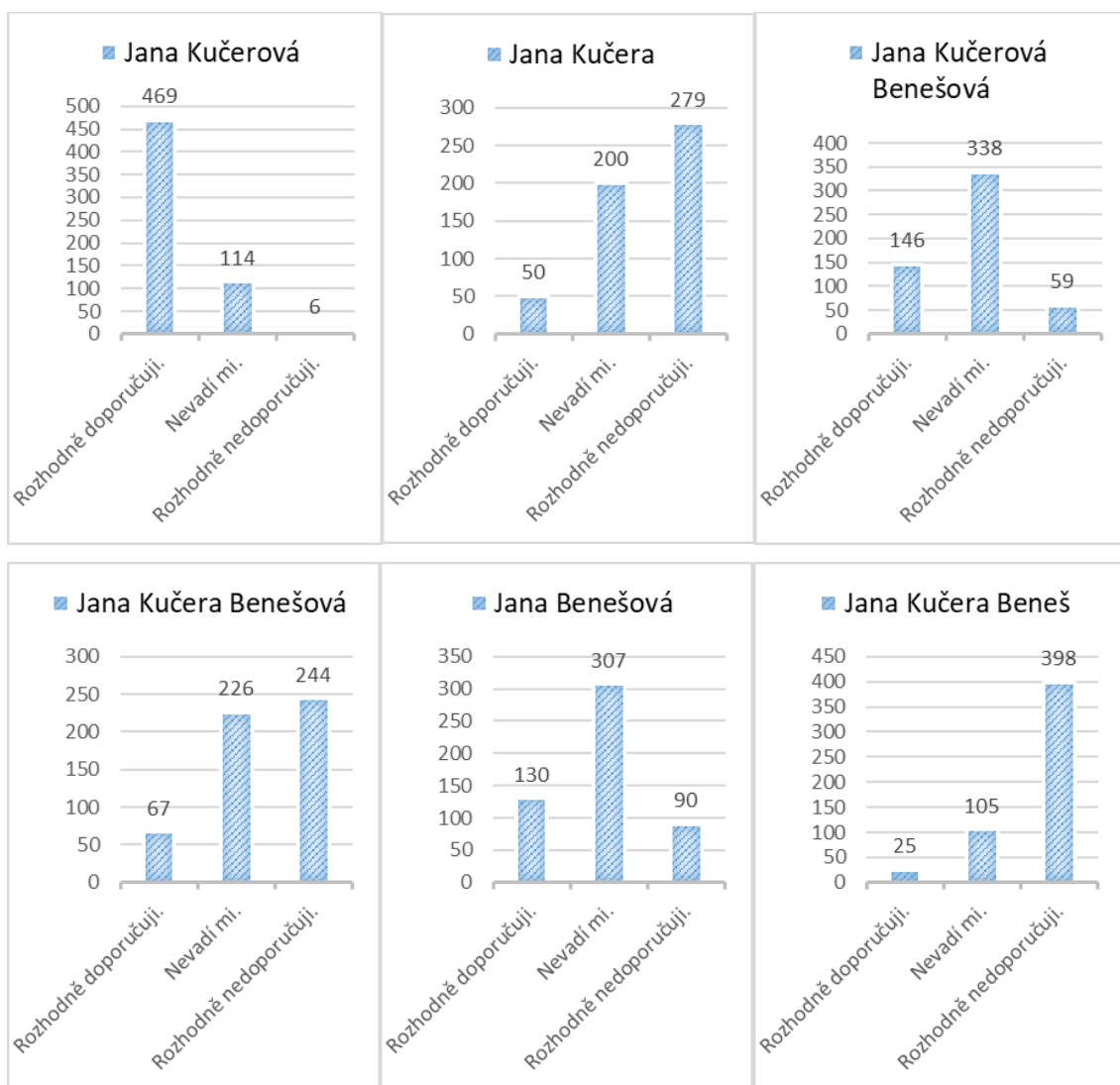
O novele matričního zákona ví celkem 238 dotázaných (40 %). Zajímavý je v tomto případě pohled na rozložení podle věku – ve všech kategoriích je tento poměr zhruba stejný (cca 40 %). Jak je vidět, věk nehraje v tomto směru roli, projednávání zákona zaregistrovala poměrně značná část respondentů napříč všemi věkovými kategoriemi. Mezi muži a ženami v tomto směru drobný rozdíl je, mezi ženami volilo odpověď „Ano, vím o tom“ 43 % z těch, které ji zodpověděly, mezi muži 36 %. Ani tento rozdíl však není velký.

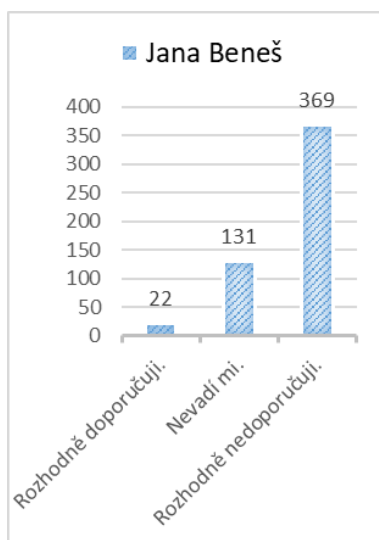
Je třeba ovšem přihlídnout k faktu, že pro mnohé, které tato problematika nezajímá, mohl být jejich nezájem i důvodem neúčasti v dotazníkovém šetření, jinými slovy dotazník pravděpodobně spíše vyplnili lidé, kteří se o danou problematiku alespoň částečně zajímají, což by mohlo být teoreticky zároveň důvodem jejich informovanosti o novele.

Celkově lze myslím konstatovat, že povědomost o novele je mezi respondenty vysoká, neboť 69 % dotázaných minimálně zaregistrovalo, že o ní probíhají diskuse.

6.2.2 Preference a tolerance u různých forem příjmení

Otázka č. 2: Představte si, že vás slečna Jana Benešová, která se bude vdávat, požádala o radu. Váhá, jaké příjmení si po sňatku zvolit. Jejím nastávajícím je Pavel Kučera. Kterou z následujících variant, jež jsou v současné době možné, byste jí doporučil/a a kterou naopak rozhodně ne? Označte prosím na škále, nakolik je pro vás varianta přijatelná.

Mým cílem bylo zjistit, jak vysoké jsou preference volby nepřechýlené varianty u domácího příjmení. Záměrně jsem vybírala obě příjmení běžná, obvyklá, sémanticky neutrální (nepůsobící například komicky), mající oslabenou vazbu k obecným pojmenováním, s tím rozdílem, že slovtvorný základ rodného příjmení ženy (*Beneš-*) je zakončen na souhlásku, kdežto slovtvorný základ příjmení manžela (*Kučera*) na samohlásku -a, což by mohlo volbě nepřechýleného příjmení trochu nahrávat. Tato příjmení si lze totiž snáze spojit s ženským rodem (apelativa *kučera*, *svoboda* atd., od nichž jsou odvozena, jsou rodu ženského a vzor *žena* je zároveň nejvýraznější ženský substantivní deklinační typ).

Jak je z grafů na první pohled patrné, respondenti jsou v tomto směru poměrně konzervativní. Naprostá většina doporučuje klasickou variantu přechýleného manželova příjmení – 469 respondentů z celkových 589, tedy 80 % (u mužů odpovídajících na tuto otázku to bylo 84 %, u žen 76 %; asi nepřekvapivě jsou v tomto směru muži lehce konzervativnější). Rozhodně ji nedoporučuje pouhých 6 respondentů (cca 1 %). Zajímavé je, že na počtu rozhodně nedoporučujících se rovným dílem podílí jak ženy, tak muži.

Jako poslední skončilo na pomyslném žebříčku popularity složené nepřechýlené příjmení *Jana Kučera Beneš*, které nedoporučuje 398 respondentů (75 %). Tuto formu rozhodně doporučuje necelých 5 % dotázaných (25), mezi nimi převládají ženy (v poměru 15 : 8). Jako druhé nejméně doporučované skončilo rodné příjmení v nepřechýlené podobě – *Jana*

Beneš. Rozhodně ho nedoporučuje 369 dotázaných (70 %), rozhodně doporučuje 22 (4 %), z toho 12 žen, 9 mužů a 1 respondent, který pohlaví neuvedl, většina z nich ve věku 21–40 let.

Variantu *Jana Kučera*, tedy nepřechýlené příjmení manžela, doporučuje oproti tomu více než dvojnásobný počet respondentů – 50 (9 %). Zajímalo mě, zda je tato preference ovlivněna také místem, kde tito respondenti žijí. Občas se objevují názory, že tato příjmení preferuje tzv. pražská kavárna. Z celkového počtu 50 kladných odpovědí u této varianty pochází z Prahy 22 respondentů, tedy necelá polovina, zbytek je rozdělen poměrně rovnoměrně mezi ostatní kraje. S přihlédnutím ke složení vzorku, kde respondenti z kraje Praha tvoří 48 %, mohu konstatovat, že místo bydliště nehraje při preferenci této varianty významnou roli.

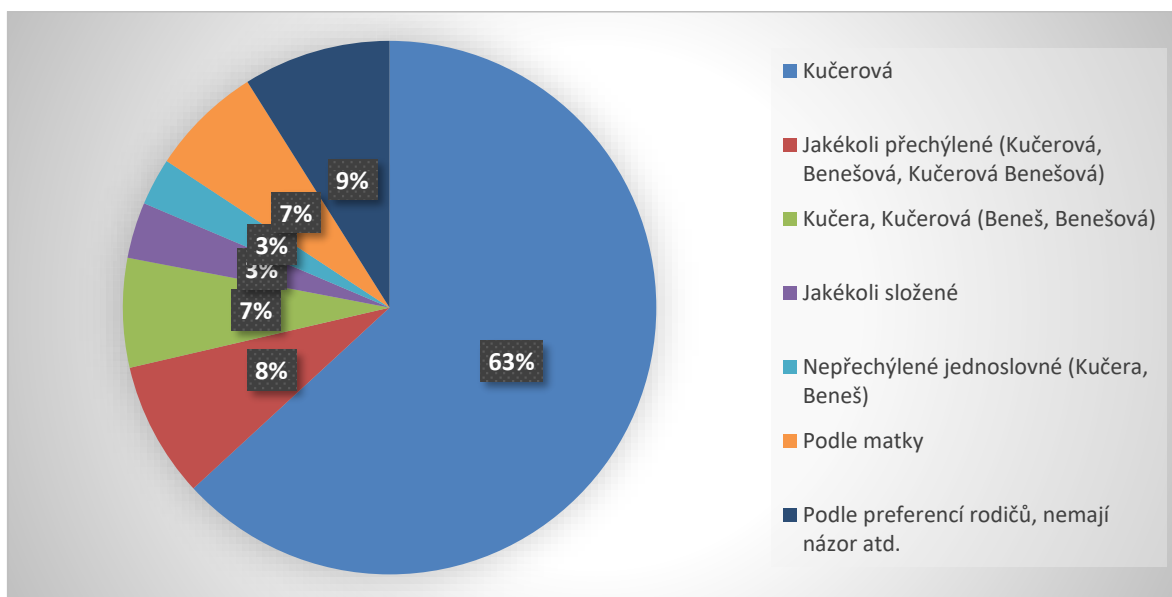
Rovněž většímu počtu dotázaných varianta *Jana Kučera* nevdává (ve srovnání s variantou *Jana Beneš*) a nižší počet ji rozhodně nedoporučuje – 279 (53 %). Tady mohou roli hrát dva faktory: zaprvé potřeba, aby se manželé, potažmo členové rodiny jmenovali stejně. Tento požadavek se často objevuje i mezi odpověďmi na následující otázku. Zároveň o něm lze uvažovat i v souvislosti s preferencemi u varianty *Jana Benešová*, přechýleného původního příjmení ženy. To je pro většinu lidí akceptovatelné, zdaleka však nikoli tak doporučované jako přechýlené příjmení manželovo. Druhým aspektem může být zmíněné zakončení na -a u nepřechýleného manželova příjmení, které se může jevit jako přijatelnější. Forma dotazníku bohužel neumožňuje zjistit přesnější motivace těchto rozdílů.

Překvapivě velké rozdíly se objevují mezi dvěma variantami složeného příjmení: *Jana Kučerová Benešová* a *Jana Kučera Benešová*. Obě jsou relativně tolerovány (62 % a 42 %), u přechýleného složeného příjmení však dosahuje doporučení 27 % oproti 12 % u částečně nepřechýleného, které navíc rozhodně nedoporučuje 45 % respondentů oproti 10 % nedoporučujících variantu *Kučerová Benešová*.

Lze tedy konstatovat, že varianty obsahující nepřechýlenou podobu příjmení jsou nejvíce kontroverzní – nachází se u nich nejvyšší podíl odpovědí „rozhodně nedoporučuji“.

Otázka č. 3: Jaké příjmení byste doporučili zvolit Janě a Pavlovi pro jejich dceru? Uveďte a svůj výběr případně zdůvodněte.

Záměrem, proč jsem tuto otázku položila jako otevřenou, bylo dozvědět se co nejvíce o motivaci volby příjmení pro dítě ženského pohlaví, zjistit, jak velká je provázanost s volbou příjmení matky, a zároveň ověřit, nakolik mají respondenti jasno v tom, jaké příjmení mohou pro dítě zvolit, tak aby bylo v souladu se současnou legislativou.

Odpovědi na tuto otázku jsem roztřídila do sedmi variant. Jako odpověď A jsem označila variantu *Kučerová* – sem jsem zařadila jen ty odpovědi, které neobsahovaly jinou možnost. Těchto odpovědí bylo celkem 63 % (353 z celkového počtu 560 odpovědí na tuto otázku). Ti, kteří odpověď rozvedli, uváděli jako důvod obvykle tradici, dále se objevily odpovědi jako například „Kučerová, jsem učitelka a pro mne i pro dítě je to nejjednodušší příjmení“,⁷ „Kučerová – hlavním důvodem je identifikace a sjednocení rodiny pro ostatní společnost“. A jak naznačuje jedna z odpovědí, může být volba příjmení pro dceru také důvodem

⁷ Všechny odpovědi uvádím v autentické podobě, tedy s případnými pravopisnými chybami či nespisovnými tvary, upravila jsem pouze grafické prvky jako pomlčky či uvozovky.

důkladnějšího zvážení, někdy i přehodnocení výběru příjmení ze strany ženy, která řeší variantu svého příjmení po sňatku: „Přesně toto aktuálně řeším sama za sebe – ráda bych si po svatbě (ta je za pár měsíců) změnila jméno v podobě Jana Kučera Benešová, ale odrazuje mě od toho volba jména pro případnou dceru, kterou bych pro její snadnější život pojmenovala ‚Kučerová‘, aby jako malá nemusela ve škole a školce nic řešit, vysvětlovat, obhajovat... Jenže v tom je pak problém, že by měla jiné příjmení než já, což by mi bylo jednak líto a jednak by to mohlo vyvolávat praktické problémy např. při cestování a podobně. Takže nakonec jsem se rozhodla, že mimo jiné i z tohoto důvodu zůstanu u varianty ‚-ová‘ i pro sebe.“

Dalších 8 % (46 respondentů) volilo odpověď B, pod kterou se skrývá jakékoli přechýlené příjmení, nejčastěji odpověď *Kučerová nebo Benešová*, případně respondenti přidali i variantu dvojitého příjmení *Kučerová Benešová*, která ovšem není v souladu se současnou legislativou. Celkem by tedy rozhodně přechýlenou variantu volilo 71 % dotázaných.

Podobný počet respondentů jako u předchozí varianty – 7 % (37) – volil odpověď *Kučera, Kučerová* (jednou se objevuje odpověď *Beneš, Benešová*, kterou jsem sem rovněž zařadila), tu jsem označila jako variantu C. Sedm procent dotázaných tedy považuje za přijatelnou pro dceru přechýlenou i nepřechýlenou variantu příjmení.

Nepřechýlenou variantu (E) jako jedinou navrhuje 3 % (16) dotázaných, je to odpověď nejméně zastoupená. Zajímavé je, že z kraje Praha pochází jen čtyři respondenti, kteří tuto variantu zvolili, stejně jako z Jihočeského kraje, z dalších krajů jsou to pak 0–2 respondenti. Nezdá se tedy, že by Pražané byli průkopníky nepřechýlování ženských příjmení, alespoň v otázce volby nepřechýleného příjmení pro dceru jsou spíše konzervativní. Mezi respondenty, kteří preferují pro dceru nepřechýlené příjmení, převažují ženy (10 žen, 5 mužů, 1 respondent nevedl pohlaví).

Jako variantu D jsem označila odpovědi, které obsahovaly pouze složené příjmení, tedy *Benešová Kučerová, Beneš Kučerová* apod. Tuto variantu by preferovalo 19 respondentů (3 %). Nepřekvapivě se jedná o respondenty, kteří i v předchozí otázce, týkající se volby příjmení při sňatku, volili u složeného příjmení možnost *rozhodně doporučuji*, případně *nevadí mi*. Tato možnost ovšem odporuje současné legislativě, občanský zákoník

neumožňuje, aby nesly děti původní příjmení jednoho rodiče – pokud rodiče zároveň užívají společné příjmení, mohou nést děti pouze příjmení společné.

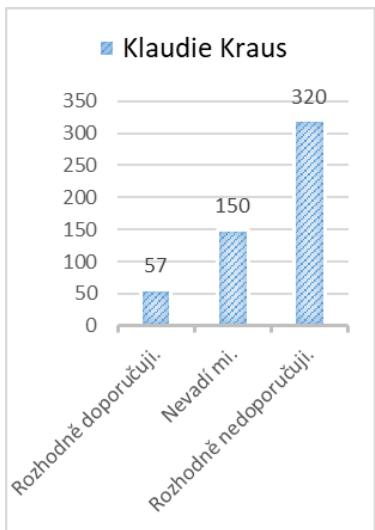
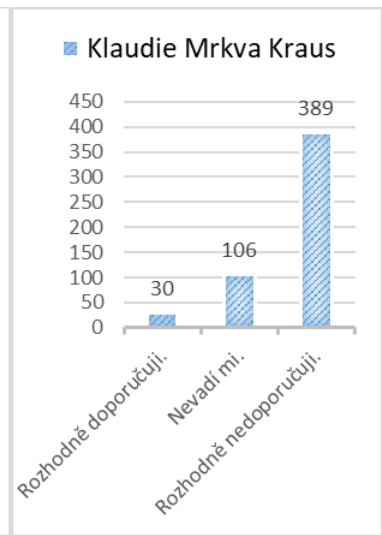
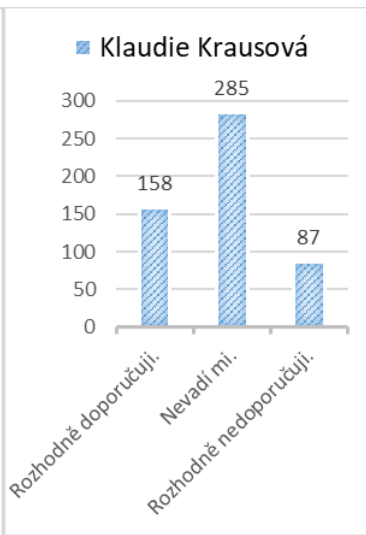
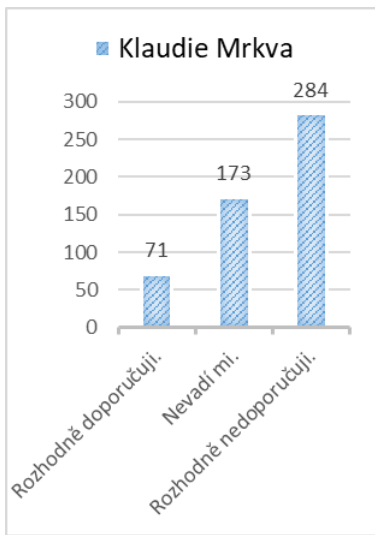
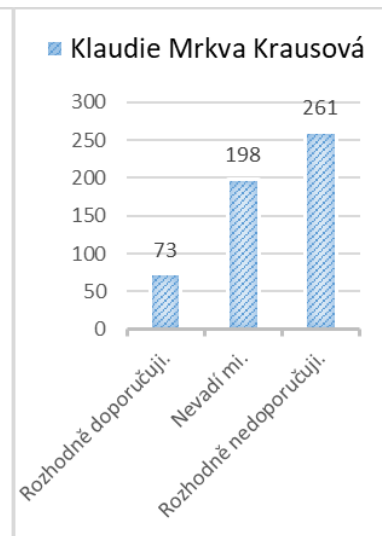
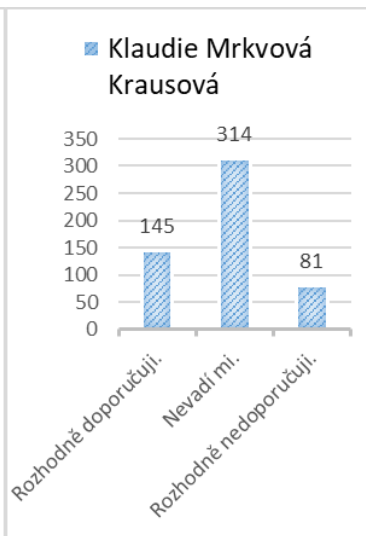
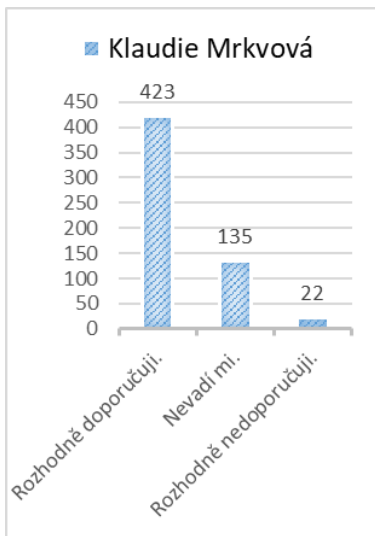
Poslední dvě varianty odpovědí jsou nekonkrétní a částečně se s předchozími překrývají. Do první z nich – F – jsem zařadila odpovědi typu *podle matky*. Sem spadá 7 % odpovědí (38 dotázaných). Respondenti jako důvod uvádějí praktičnost tohoto řešení.

Jako variantu G jsem označila odpovědi typu *podle vlastního uvážení rodičů*, případně neurčité odpovědi, jako například „v tomto případě je to jedno, obecně to, které zní lépe“. Do této skupiny spadá 50 odpovědí (9 %). Přestože, jak se ukázalo, většina respondentů zaujímá k volbě varianty příjmení pro dceru spíše konzervativní postoj, najdou se i tací, kterým současná legislativa připadá jako zbytečně svazující. Pro zajímavost přidávám jeden takový názor: „Zcela libovolné, ne nutně odvislé od příjmení rodičů, po domluvě s dcerou samotnou, neboť děti jsou taky lidi; z důvodu odporu k byrokratizaci komunikace, jež nás rdousí již staletí, zcela rozhodně pak po dobu příliš dlouhého života paní Knappové. Jakékoli rozvolnění panující rigidní normy vítám.“ Názor je to jistě zajímavý, nedovedu si ovšem představit jeho realizaci v praxi vzhledem k tomu, že k volbě příjmení dochází před narozením dítěte, teoreticky těsně po jeho narození.

A na závěr spíše pro pobavení ještě jeden ironický komentář pravděpodobně konzervativně smýšlejícího respondenta: „Doporučil bych Jana Kučer a Pavel Benešová, dcera by si zvolila jméno a příjmení podle svého okamžitého pocitu.“ (Pro úplnost uvádím, že tuto odpověď jsem do vyhodnocení nezařadila, považuji ji za nerelevantní.)

Otázka č. 4: *Vdávát se bude i slečna Klaudie Krausová. Jejím nastávajícím je Aleš Mrkva. Kterou z variant byste doporučil/a jí? Opět vybírejte ze škály, nakolik jsou pro Vás varianty přijatelné.*

Cílem této otázky bylo zjistit, nakolik jsou respondenti při preferenci nepřechýleného příjmení zásadoví. Zda hrají roli i jiné faktory jako individuální estetické cítění, soulad jména s příjmením a podobně. Kombinace netradičního křestního jména s přechýleným příjmením v tomto případě může působit lehce nepatřičně až komicky. Naopak nepřechýlená forma působí neobvykle, nejedná se však zároveň o klasické příjmení cizího původu. Změní se motivace ve prospěch volby nepřechýleného příjmení?

Z celkového počtu odpovědí 580 u varianty *Klaudie Mrkvová* je těch, kteří by tuto variantu rozhodně doporučili, 423 (73 %), 135 dotázaným nevadí (23 %) a rozhodně by ji nedoporučilo 22 respondentů (4 %). K drobnému posunu tedy u odpovědí došlo, jelikož u neutrálního jména a příjmení *Jana Kučerová* doporučilo tradiční variantu přechýleného příjmení po manželovi 80 % dotázaných, jde tedy o 7% rozdíl. Zároveň se zvýšilo procento těch, kteří tuto variantu rozhodně nedoporučují – z 1 % na 4 %. Rozdíl mezi těmi, kterým varianta nevadí, se snížil z 29 % na 23 %. Opět nepřekvapivě patří mezi zastánce tradičního přechýleného příjmení ve větší míře muži – 82 % mužů by rozhodně doporučilo tuto variantu, pouze 2 % mužů ji rozhodně nedoporučují. Mezi ženami volilo odpověď rozhodně doporučuji 67 %, rozhodně nedoporučuji 5 %. Tato čísla naznačují, že ženy častěji než muži zohledňují i další hlediska. Zatímco rozdíly mezi variantou *Jana Kučerová* a *Klaudie Mrkvová* jsou u mužů minimální, u žen klesla preference přechýleného příjmení o 9 % a zároveň stoupl podíl těch, které variantu nedoporučují, zhruba o 4 %.

U složených variant *Mrkvová Krausová*, *Mrkva Krausová* i *Mrkva Kraus* nejsou oproti předchozímu případu rozdíly příliš zásadní.

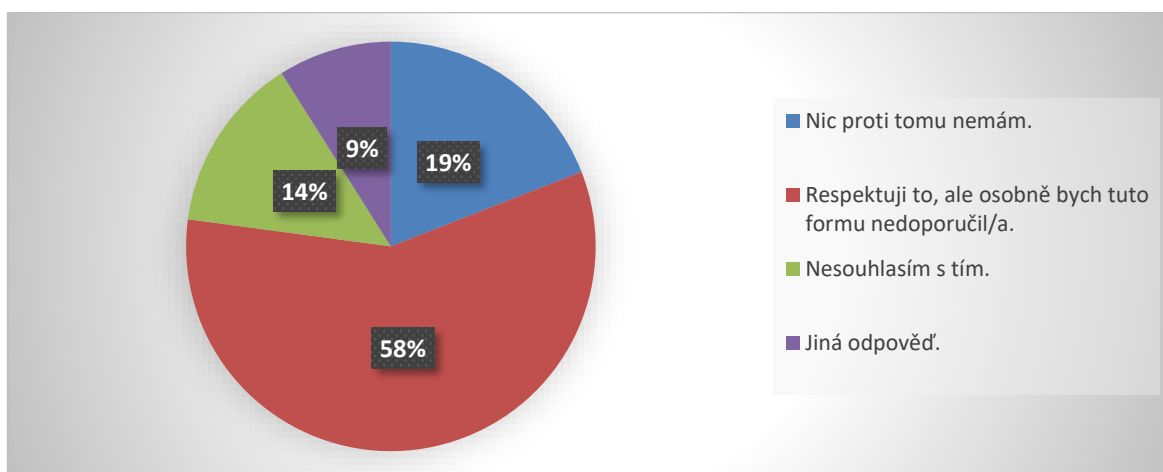
Nepřechýlené příjmení po manželovi, tedy *Klaudie Mrkva*, by doporučilo celkem 71 dotázaných – 13 %, oproti 9 % u *Jany Kučera*. Rozhodně jej nedoporučuje 284 respondentů – 54 %, u *Jany Kučera* to bylo 53 %, určitý rozdíl mezi odpověďmi tedy je, ovšem není příliš velký.

Lze tedy konstatovat, že respondenti jsou při volbě přechýleného/nepřechýleného příjmení poměrně zásadoví, rozdíly mezi odpověďmi u otázky 2 a 4 jsou nepatrné, v jednotkách procent. Tyto drobné rozdíly zároveň naznačují, že především ženy pravděpodobně zohledňují při volbě i další (v rámci dotazníku nepodchycené) faktory, pravděpodobně individuální estetické cítění.

Z odpovědí na tuto otázku jednoznačně vychází jako vítěz tradiční forma přechýleného příjmení po manželovi, stejně jako u otázky č. 2.

Otázka č. 5: Jaký je váš názor na nepřechýlená příjmení typu Alena Rychlý, Tereza Vyskočil?

Cílem této otázky je zjistit postoj české veřejnosti k nepřechýleným příjmením signalizujícím mužský rod. Následující otázka se pak týká postojů k nepřechýleným příjmením cizího původu. Zajímalo mě, jaký bude rozdíl v postojích mezi těmito dvěma skupinami příjmení.

Na tuto otázku odpovědělo všech 600 respondentů. Celkem 350 (58 %) z nich by tuto variantu sice nedoporučilo, ale jsou ochotni ji respektovat. Odpověď *Nic proti tomu nemám* volilo 115 respondentů (19 %). U této odpovědi lehce převažují ženy (80 žen, tedy 22 % z celkového počtu respondentek, a 33 mužů – 14 %, dva respondenti neuvedli pohlaví). Nesouhlasících je 84 (14 %). Zbývajících 51 (9 %) dotázaných zvolilo možnost jiné odpovědi. Zhruba polovina z této skupiny respondentů zaujímá tolerantní postoj, nicméně spíše by tuto formu nedoporučili. Objevují se odpovědi jako například: „Konkrétně tuto podobu bych chápala v případě pobytů v zahraničí, kdy je potřeba aby měli manželé stejné jméno. Jinak ale respektuji, ať se každý jmenuje jak chce, ale já osobně bych se takto jmenovat nechtěla, byť sama o nepřechýlené variantě jiného typu příjmení také uvažuji.“ Obecně jsou respondenti shovívaví především v případě plánovaného pobytu v cizině. Pro některé z nich je varianta nepřechýleného příjmení *Vyskočil* přijatelná, ale varianta adjektiva *Rychlý* jim vadí: „Alena Rychlý mi přijde fakt divné. Tereza Vyskočil mi vlastně nevadí“,

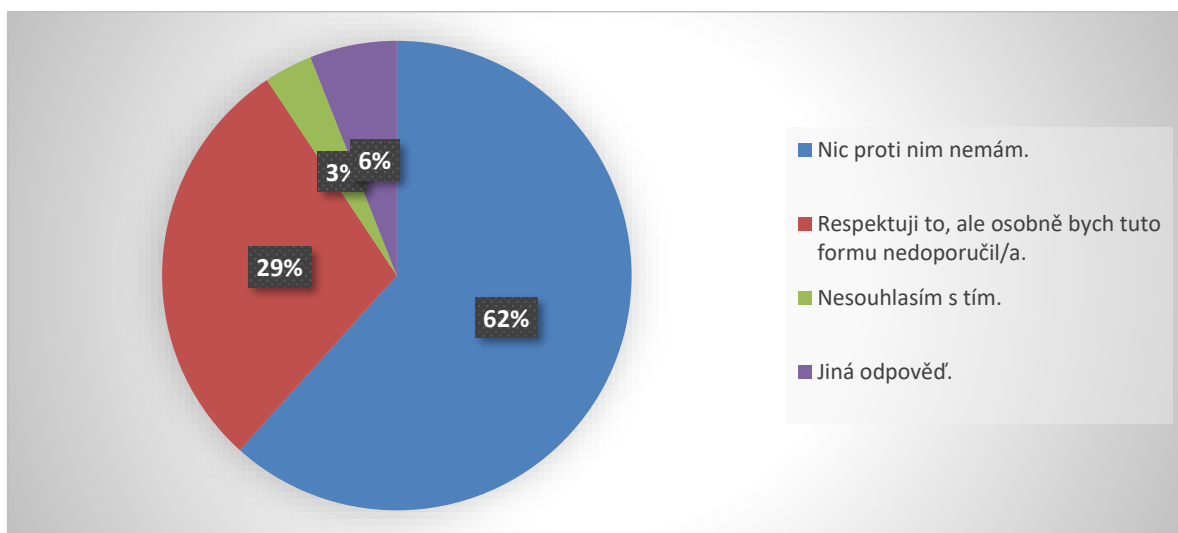
„Je to jen pocitově, ‚Vyskočil‘ mi nevádí tolik jako ‚Rychlý‘ – přídavné jméno, automaticky bych čekala ‚Rychlá‘“.

Tři odpovědi byly vyloženě doporučující, jako například tato: „Vítám je, odstraní to mnohé problémy kdekoli v cizině“.

Celkem 21 odpovědí (42 % v rámci této varianty odpovědi) je rozhodně odmítavých. Jedna za všechny: „Je to holý nesmysl. Gramaticky, historicky. Násilná snaha feminismu prosazovat se v jazyce. Móda. Úchylka. Čeština není angličtina. Nebudeme raději mluvit rovnou anglicky?“

Otázka č. 6: Co si myslíte o užívání nepřechýlených příjmení cizího původu – například Petra Graf, Eva Müller – v případě, že se jedná o Češky?

Jak už jsem avizovala u předchozí otázky, mým cílem bylo zjistit, jaký je rozdíl v toleranci vůči domácím příjmením signalizujícím mužský rod, jež lze pravděpodobně považovat za nejméně přijatelná, a nepřechýlenými příjmeními cizího původu, u nichž by mohlo být nepřechýlení nejvíce tolerováno.

Předpoklad větší tolerance se v tomto případě naplnil. Tuto otázku opět zodpověděli všichni dotázaní (600). Proti nepřechýleným příjmením tohoto typu nic nemá 370 respondentů, tedy

62 %, oproti 19 % u předchozí otázky. Jen 20 respondentů (3 %) s touto formou nesouhlasí, u předchozí otázky to bylo 14 %. Rozdíl je tedy skutečně značný a míra tolerance je u této formy možná až překvapivě vysoká. Co se týče respondentů, kteří zvolili jinou odpověď než předvybranou, i zde se vyskytují jen v malé míře odmítavé odpovědi (4 z celkového počtu 36 odpovědí): „Jde o módní vlnu.“ Naopak 13 respondentů tuto variantu vnímá velmi pozitivně. „Jsem jednoznačně PRO, pokud je příjmení cizí nemělo by se přechýlovat“, „Líbí se mi to!“ apod. Velká část odpovědí je pak respektujících, doporučují tato příjmení ponechat v nepřechýlené podobě v případě, že manžel nebo otec je cizinec, že bude žena pobývat v zahraničí a podobně.

Na základě odpovědí na otázky 5 a 6 lze konstatovat, že míra tolerance vůči nepřechýleným příjmením do značné míry záleží na typu příjmení. U krajních typů, za něž můžeme myslím příjmení uvedená v těchto dvou otázkách považovat, je rozdíl velmi markantní. U příjmení cizího původu nepřechýlenou formu bez výhrad akceptuje více než trojnásobek respondentů proti příjmením domácího původu signalizujícím mužský rod.

6.2.3 Postoje k přechýlování/nepřechýlování příjmení občanek ČR – shrnutí

Z odpovědí na předchozí otázky vyplývá, že ve vztahu k možnosti užívání nepřechýlených příjmení u Čechů jsou respondenti poměrně konzervativní. Co se týče vývoje těchto postojů v čase, nabízí se srovnání s šest let starým výzkumem Postoje českých žen k přechýlování. Nutno však předeslat, že jde o srovnání velmi orientační. Aby bylo možné výsledky porovnat, zúžím srovnávaný vzorek na ženy, výzkumné vzorky však nemají totožné složení podle věku. Naopak ohledně stupně vzdělání jsou vzorky srovnatelné. Znění otázek týkajících se postojů k přechýlování, které lze alespoň částečně srovnávat, ale zdaleka není totožné, proto může docházet k určitému zkreslení.

„Respondentky byly dále dotazovány na to, jakou podobu příjmení by si vybraly při jeho momentální změně. Také při této příležitosti by volily především klasickou přechýlenou podobu příjmení, tj. 76,3 % (1251) dotazovaných.“ (Tušková a Žižková, 2016) Nabízí se srovnání s odpovědí u volby příjmení *Jana Kučerová* – tuto variantu doporučilo rovněž 76 % žen, u *Klaudie Mrkvové* to bylo 67 %. Znovu zdůrazňuji, že toto srovnání je nutné brát se značnou rezervou, přesto lze myslím konstatovat, že pokud k určitému vývoji v postojích

k přechylování ženských příjmení Češek dochází, je tento vývoj pomalý, spíše nenápadný. Srovnávané výsledky nenapovídají, že by nastala nějaká výrazná, skoková změna. Otázka je, zda k prudšímu nárůstu užívání nepřechýlených příjmení a teoreticky i zvyšující se toleranci vůči nim nedojde na základě přijaté novely zákona o matrikách, která vstoupila v platnost 1. 1. 2022.

Pravděpodobně vlivem médií došlo ovšem u žen ke zvýšení povědomí o existenci zákona upravujícího podobu příjmení. Podle výzkumu Postoje českých žen k přechylování „více než polovina z nich konstatovala, že neví o jeho existenci, tj. 53,3 % (873), a 18,7 % (306) respondentek si myslí, že mezi zákony ČR obsažen není. Jen necelá třetina žen, tj. 27,9 % (457), uvedla, že tento zákon existuje (Tušková a Žižková, 2016)“. Naproti tomu z mého dotazníkového šetření vyplývá, že 43 % žen ví o nově přijaté novele zákona o matrikách a dalších 27 % diskuse zaregistrovalo. Vzhledem k tomu, že ohledně výše vzdělání jsou vzorky srovnatelné, jak jsem již uvedla, a u vzorku výzkumu Postoje českých žen k přechylování převažuje skupina ve věku 20–40 let, tedy celkově jde o ženy mladší, tudíž by se dalo předpokládat, že o danou problematiku budou projevovat vyšší zájem, lze myslím konstatovat, že k určitému zvýšení povědomí o existenci zákona došlo.

Kromě zmíněného výzkumu se problematikou přechylování zabývá i několik bakalářských prací, i zde je srovnání výsledků výzkumů obtížné vzhledem k odlišnosti vzorků i otázek. Některé závěry však srovnatelné myslím jsou. V práci Přechylování příjmení v současné češtině a jeho recepce ve společnosti (Panhans, 2016) dochází autor k závěru, že 75,9 % respondentů považuje nepřechylování tradičních českých příjmení za nepřírozené. Anna Jurczyková v bakalářské práci O přechylování příjmení aneb Je to žena, či muž? uvádí, že s nepřechýlením jmen typu *Bakala*, *Smetana*, *Svoboda* nesouhlasí více než polovina respondentů. (Jurczyková, 2014). Helena Nagyová v práci s názvem Přechylování příjmení v českém jazyce (Nagyová, 2015) dochází k závěru, že pouze 5 % respondentů preferuje nepřechýlenou podobu typicky českého příjmení (*Nováková/Novák*), u příjmení cizího původu se poměr výrazně mění: 77 % respondentů je pro nepřechýlené příjmení (*Taieová/Taie*). V průzkumu Sabiny Čapkové 70 % dotázaných považuje za zvláštní používat u českých příjmení nepřechýlenou podobu. U příjmení cizího původu respektuje většina respondentů obě varianty (61 %), zbývající se dělí na příznivce přechýlené a nepřechýlené podoby přesně napůl. (Čapková, 2021).

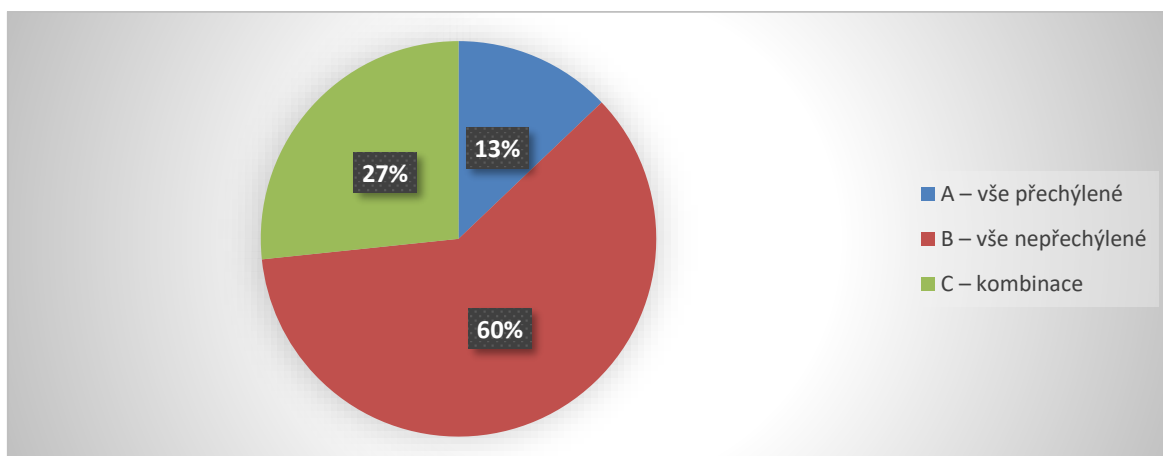
I tyto práce tedy potvrzují poměrně konzervativní přístup české veřejnosti k přechylování ženských příjmení u občanek ČR. Z mého dotazníkového šetření však rovněž vyplývá, že ač Češi preferují tradiční přechýlená příjmení, jsou poměrně ochotní respektovat i příjmení nepřechýlená. Existují ovšem poměrně značné rozdíly mezi přijímáním různých typů nepřechýlených příjmení.

6.3 Vyhodnocení dotazníku – postoje k přechylování/nepřechylování příjmení cizinek

Otázka č. 7: Doplňte prosím na následující volný řádek jména a příjmení cizinek, která jsou uvedena v závorkách nevyskloňovaná a v původním tvaru, tak jak se užívají v rodném jazyce těchto žen. Neřešte, co je „správně“, řiďte se tím, jaká podoba vám vyhovuje. Můžete používat přechýlené (-ová) i nepřechýlené tvary, ale u každého jména uveďte prosím jen jeden tvar. Uvažujte psanou formu textu.

(Angela Merkel)... navštívila (Julia Roberts)... a společně vzpomínaly na (Tatjana Samojlova)... a obdivovaly výkony (Nasim Pedrad)...

Vyhodnocení této otázky předcházelo ruční zpracování a převedení odpovědí na varianty A, B, C, přičemž pod variantou A se skrývají odpovědi, kde jsou všechna příjmení přechýlená, varianta B obsahuje všechna příjmení nepřechýlená, varianta C jakoukoli kombinaci přechýlených a nepřechýlených příjmení. Asi není úplně překvapivé, že někteří respondenti považovali jméno *Nasim Pedrad* za mužské. V případě, že všechna ostatní jména přechýlili a bylo patrné, například z toho, že použili vyskloňovaný mužský tvar *Nasima Pedrada*, že jen nepochopili, že se jedná o ženské jméno, zařadila jsem jejich odpověď k variantě A. Stejně tak jsem netrvala na jedině správné přechýlené podobě u jména *Tatjana Samojlovová*, které se objevovalo v různých variantách i vzhledem k tomu, že se v textu nachází ve čtvrtém pádě. Jinými slovy předpokládám, že se v těchto případech jedná o příznivce přechylování cizích ženských příjmení. Naopak pokud se mezi nepřechýlenými tvary objevil tvar typu *Pedrady*, přiřadila jsem odpověď k variantě B, nejde o snahu příjmení přechýlit, ale vyskloňovat.

Tuto otázku zodpovědělo 559 dotázaných. Celkem 60 % z nich (338 respondentů) volilo v odpovědích výhradně nepřechýlené varianty. Pouze přechýlené varianty jmen uvedlo jen 13 % (72 dotázaných). Zbytek (149 respondentů) volil rozličné kombinace. Zajímavý je poměr mezi muži a ženami. Variantu A, tedy všechna příjmení přechýlená, volilo 21 % mužů (45 respondentů), ale jen 7 % žen (27 respondentek). U varianty B, tedy všechna příjmení nepřechýlená, to bylo 114 mužů (54 %) a 221 žen (64 %).

Co se týče věku, nebyly mezi generacemi výraznější rozdíly, u nejstarší generace se sice varianta čistě nepřechýlených příjmení objevovala méně často, jednalo se však o rozdíl v jednotkách procent.

Záměrně jsem zvolila různé typy jmen: *Angelu Merkelovou* jakožto známou političku, která obvykle bývá v médiích přechylována, *Julii Robertsovou*, známou herečku, která se však vyskytuje v médiích jak v přechýlené, tak i poměrně často v nepřechýlené podobě. Naproti tomu *Tatjana Samojlovová* myslím příliš známá není, navíc se jedná o příjmení již přechýlené v původním jazyce (*Samojlova*). A už zmíněná íránská herečka *Nasim Pedradová* – u nás neznámá, navíc ani z křestního jména nelze jednoznačně usoudit, zda jde o ženu.

Příjmení německé političky *Angely Merkelové* podle předpokladů přechýlila větší část z těch respondentů, kteří volili kombinovanou variantu (zhruba 70 % z nich). Zároveň se tu projevil zajímavý efekt již mnohokrát zmiňovaného problému pojícího se s nepřechylováním a souvisejícím s nesklonností nepřechýlených příjmení. Někteří z dotazovaných uvedli jméno *Angely Merkelové* ve čtvrtém pádě, tedy *Angelu Merkelovou* (*Merkel*) navštívila *Julia*

Robertsová (Roberts). Kvůli nevyskloňovaným tvarům v zadání (a nepřechýlená příjmení zůstávají obvykle nesklonná) se věta stala nejednoznačnou. Pokud jsem tedy tento problém v první části své práce uváděla jako teoretický, dotazníková praxe jej potvrdila.

Co se týče jména *Julia Robertsová*, to se vyskytovalo mezi kombinovanými odpověďmi, tedy u varianty C, v přechýlené podobě jen velmi zřídka, v jednotkách případů. Vzhledem k tomu, že se jedná o herečku v médiích často nepřechylovanou, to asi není nijak překvapivé. Překvapením však pro mě byla například kombinace: „Angela Merkel navštívila Julii Robertsovou ... na Taťjanu Samojlovou a ... Nasim Pedradovou“ – tedy nepřechýlená *Angela Merkel* a přechýlená *Julia Robertsová*.

Tatjana Samojlovová byla správně přechýlena pouze v 56 případech celkem, tedy ani všechny odpovědi s přechýlenými variantami neobsahovaly toto příjmení správně přechýlené. Značné potíže činí i jeho skloňování. Často se objevuje varianta *Samojlovu*, například v této odpovědi: „... na Taťjānu Samoljovu (rozhodně se mi nelíbí to ‚počeštění‘ Samoljovovová)“,⁸ která ukazuje, že s ponecháním původního přechýlení mají uživatelé tendenci užívat substantivní deklinaci.

Poslední jméno bylo pro respondenty největším oříškem. Nezřídka s ním zacházeli jako se jménem mužským, často se objevoval vyskloňovaný mužský tvar *Nasima Pedrada*. Z těch, kteří pochopili, že jde o ženu, se mnozí snažili alespoň jméno, či rovnou jméno i nepřechýlené příjmení vyskloňovat. Objevily se varianty: *Nasimi Pedrad*, *Nasimy Pedrad*, ale i *Nasimi Pedrady*. Opět praktický důkaz toho, že čeština coby flektivní jazyk se nesklonným jménům intuitivně brání. Zároveň lze po vyskloňování na rozdíl od nominativu (*Nasim* je z hlediska pohlaví nositele pro nás naprosto neprůhledné jméno) poznat rod, tedy pohlaví nositele jména.

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá myslím trochu paradoxní závěr: Češi jsou spíše příznivci nepřechylování cizích příjmení, ač jim to činí někdy nemalé potíže. Zdá se, že v této otázce argumenty z mimojazykové oblasti získávají navrch nad argumenty jazykovými.

---

⁸ Respondentka zřejmě záměrně přidala -ov- navíc, předpokládám, že se jedná o nadsázku s cílem zdůraznit dle názoru respondentky nesmyslnost takové úpravy.

Tato otázka obsahovala ještě podotázku:

Otázka č. 8: *Byla by Vaše odpověď odlišná, pokud by se jednalo o mluvený projev?*

Respondenti, kteří odpověděli záporně, byli přesměrováni na otázku číslo 10. Otázku číslo 9 zodpovídali pouze ti, kteří odpověděli kladně. Těch bylo celkem 52 (9 %), někteří z nich však na následující otázku neodpověděli nebo jejich odpověď nebyla relevantní.

Otázka číslo 9: *Uved'te prosím, jak byste užil/a jména a příjmení cizinek v mluveném projevu tak přinesla 43 odpovědí.*

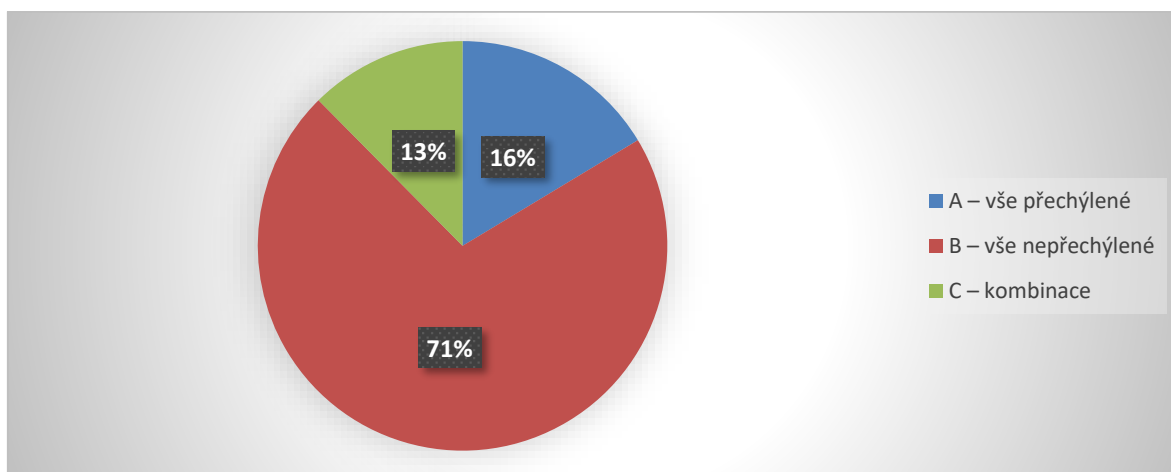
Z toho 33 bylo typu C, tedy kombinace, a po pěti typ A a B, tedy všechna přechýlená a všechna nepřechýlená příjmení. Co se týče rozdílů při užití příjmení v mluveném a psaném projevu, docházelo k různým kombinacím, nejpatrnější je změna u odpovědi typu B, tedy všechna příjmení přechýlená, v psaném projevu na typ C, tedy kombinovaný, v případě projevu mluveného.

Většina respondentů však rozdíl při užití přechylování v mluveném nebo psaném projevu nepocítuje a použili by v obou případech stejné tvary.

Otázka č. 10: *Další otázka se týká sportovkyň. Stejně jako v předchozím textu prosím vypište na volný řádek jména a příjmení hráček, můžete použít přechýlené (-ová) i nepřechýlené verze jmen, uveďte vždy jeden tvar a uvažujte psanou formu textu.*

V týmu DSK Basketball Nymburk se vedle (Ashley Paris)... objevila i (Nikoleta Delić)...., která spolu s (Kristi Bellock)... a (Jordan Reynolds)... byla výraznou posilou týmu.

Ve sportovním odvětví je trend nepřechylování ženských příjmení myslím velmi patrný. Zajímalo mě, jestli zde bude vyšší tendence jména nepřechylovat než u předchozí otázky.

I tady se stávalo, že respondenti považovali *Jordan Reynoldsovou* za muže – pokud všechna ostatní příjmení přechýlili, zařadila jsem jejich odpověď k variantě A.

Z grafu je patrné, že tendence nepřechylovat je ve sportu skutečně vyšší. Zároveň je to oblast, která poměrně často zajímá muže – ve svém okolí sleduji, že mnozí z nich nejsou přechylování cizích sportovkyň příliš nakloněni. Zajímalo mě, jestli se u této otázky poměr odpovědí mezi muži a ženami změní. Z celkového počtu 556 odpovědí čistě nepřechýlené tvary použilo 396 (71 %) respondentů. Mezi ženami tuto odpověď volilo 78 % respondentek, mezi muži jich bylo 59 %. Vzhledem k výsledkům u předchozí otázky, kde variantu nepřechýlených příjmení volilo 54 % mužů a 64 %, žen tedy k zásadní změně v poměru nedošlo.

Zajímavá změna však nastala u dalších dvou položek. Všechna jména v přechýleném tvaru použilo 91 (16 %) respondentů – oproti 13 % u otázky číslo 7; a kombinaci 69 dotázaných, tedy 13 % – oproti 27 % u otázky číslo 7. Variantu A, tedy všechna příjmení přechýlená, volilo mezi muži 28 % dotázaných, mezi ženami to bylo jen 10 %. Zdá se tedy, že ženy jsou obecně více nakloněny variantě nepřechýlených cizích příjmení, ať se jedná o oblast sportovní, kulturní, politickou či jinou.

Co se týče stáří respondentů, dá se říci, že úměrně zvyšujícímu se věku klesá procento příznivců nepřechylování (84 % u nejmladších, 62 % u nejstarších respondentů). Vzhledem k tomu, že u otázky číslo 7 byly generační rozdíly poměrně zanedbatelné, lze konstatovat, že ve sportovní oblasti se u mladší generace projevuje trend nepřechylovat cizí ženská příjmení výrazněji.

Pravděpodobným důvodem menšího výskytu kombinovaných odpovědí je, že se jedná o ženy spíše neznámé, respondenti se tedy častěji rozhodli buď všechna příjmení přechýlit, nebo je nechat nepřechýlená. I zde však docházelo ke kombinacím, někdy překvapivým.

Jen velmi zřídka přechylovali respondenti, kteří volili kombinovanou odpověď, příjmení *Ashley Parisové* a podobně tomu bylo i u *Kristi Bellockové*. Výrazně častěji se objevovalo v přechýlené podobě příjmení *Nikolety Deličové*. Dalo by se říci, že byla nejčastějším důvodem zařazení odpovědi do skupiny C – kombinovaná varianta. Pravděpodobnou motivací k přechýlení tohoto příjmení by mohlo být, že jej respondenti pocítují jako slovanské příjmení. Objevila se však i varianta opačná: „Ashley Parisové objevila i Nikoleta Delic, která spolu s Kristi Bellockovou a Jordan Reynoldsovou“, tedy přechýlená všechna ostatní příjmení.

I u této otázky bylo poslední jméno největším oříškem. *Jordan Reynoldsová* byla často mylně pokládána za muže a jako muž vyskoňována. Pokud ji respondenti identifikovali jako ženu, byla často přechylována, například „Ashley Paris, Nikoleta Deliciove, Kristi Bellock, Jordan Reynoldsove“. Lze předpokládat, že důvodem větší tendence k přechýlení byla především identifikace pohlaví, které křestní jméno nenaznačuje. Někteří respondenti, kteří preferovali nepřechýlenou podobu, se snažili alespoň vyskoňovat jméno Jordan – „Jordanou Reynolds“. I zde se tedy projevila potřeba ohýbání jmen vyplývající z flektivního typu češtiny.

Na závěr přidávám ještě odpověď, kde respondent objasňuje svou motivaci: „Parisová, Nikoleta Delic, Kristi Bellock, Jordan Reynoldsová (identifikace podle jmen – Ashley je na vahách, o Nikolette a Kristi nepochybuju, že jsou holky a Jordan nevím.“

I na tuto otázku navazovala podotázka:

Otázka č. 11: *Byla by Vaše odpověď odlišná, pokud by se jednalo o mluvený projev?*

Zde se objevilo pouze 37 kladných odpovědí, tito respondenti tedy pokračovali **otázkou číslo 12:** *Uveďte prosím, jak byste užil/a jména a příjmení cizinek v mluveném projevu.*

U této otázky jsem vyhodnotila celkem 31 odpovědí, někteří respondenti, kteří na ni byli směřováni, ji nezodpověděli, některé odpovědi nebyly relevantní.

Za největší trend lze mezi těmito odpověďmi považovat přesun od varianty B k variantě A. Tedy od nepřechýlených k přechýleným tvarům v případě mluveného projevu (týká se

to celkem 10 odpovědí), což je pro mě překvapení, očekávala jsem opačnou tendenci. Celkově však respondentů, kteří volili různé varianty v případě psaného a mluveného projevu, bylo velmi málo.

6.3.1 Postoje k přechylování/nepřechylování příjmení cizinek – shrnutí

Postoj Čechů k přechylování cizích ženských příjmení lze na základě vyhodnocení dotazníku považovat za spíše negativní. Nadpoloviční většina (60 % a 71 %) dotázaných by volila výhradně nepřechýlené podoby cizích ženských příjmení. Naproti tomu příznivci čistě přechýlených podob tvořili nepříliš početnou skupinu (13 % a 16 %). Přes odmítavý postoj většiny respondentů k přechylování se možná trochu paradoxně projevila většina problémů spjatých s užíváním nepřechýlených příjmení.

Přestože jsem měla pocit, že ze zadání otázek jasně plyne, že jména v závorkách označují ženy, došlo v mnoha případech u neznámých jmen a příjmení, jež neevokovala, že nositelem jména je žena, ke zmatení respondentů, kteří je považovali za jména mužská nebo váhali, zda se jedná o muže, či ženu.

Další problém představuje skloňování, respektive nesklonování nepřechýlených příjmení. Respondenti měli poměrně často tendenci nesklonná příjmení, zejména pokud se vyskytla s nesklonným jménem a nesignalizovala rod, skloňovat (například *Nasim Pedrad*, *Nasimi Pedrady*). Potřeba vyjádření rodu a pádu je zkrátka v češtině velmi silná.

Nezamýšleným důkazem toho, že nesklonná nepřechýlená příjmení jsou příčinami drobných nedorozumění, se stala formulace otázky číslo 7, kde někteří respondenti vnímali podmět a předmět v opačném pořadí (*Angela Merkelová navštívila Julii Robertsovou* vs. *Angelu Merkelovou navštívila Julia Robertsová*). Toto nedorozumění plynulo z uvedení nepřechýlených příjmení a jmen v 1. pádě, při vysklonování jména Julie by k němu pochopitelně již nedocházelo, problém by nastal, pokud by se jednalo i o nesklonné jméno nebo by jméno nebylo uvedeno vůbec.

Mezi zastánci nepřechylování cizích příjmení převažují ženy nad muži a mladší generace má větší sklon užívat cizí příjmení v nepřechýlené podobě než generace starší. Důvodem je s největší pravděpodobností lepší jazyková vybavenost mladších respondentů, často spojená i s větší technologickou zdatností. V důsledku toho mladí lidé častěji sledují

pořady všech typů v originále. Nelze však říci, že by se jednalo o nějakou generační propast.

Při srovnávání výsledků mého dotazníku s výsledky výše uvedených bakalářských prací by se mohlo zdát, že v této problematice dochází k určitému posunu směrem k nepřechylování cizích příjmení. Z průzkumu Robina Panhanse provedeného cca před šesti lety vyplývá, že příjmení norské sportovkyně *Maiken Caspersen Fallaové* by přechýlilo cca 33 % respondentů (Panhans, 2016), což je výrazně vyšší počet, než jaký se u přechýlených variant objevoval v mém vzorku. Ale opět upozorňuji, že srovnání je to velmi nepřesné – vzorky jsou sice srovnatelné složením, ovšem nikoli co do počtu respondentů a otázky byly položeny zcela jinou formou. Anna Jurczyková (Jurczyková, 2014) dochází k závěru, že se markantně liší názor na přechylování příjmení cizinek v různých věkových kategoriích. Mladší lidé (do 30 let) se přiklánějí k nepřechylování, nadpoloviční většina starších respondentů je zastáncem přechylování příjmení cizinek. Toto zjištění s mými výsledky příliš nekoresponduje, důvodem však nemusí být vývoj názorů v čase (cca osm let), ale může jím být i velikost vzorku – srovnávaný vzorek Jurczykové pracuje pouze s 31 respondenty.

7 Celkové shrnutí dotazníkového šetření

Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit, jaké jsou postoje české veřejnosti k přechylování ženských příjmení a zda se tyto postoje liší v závislosti na demografických ukazatelích.

Rovněž jsem zjišťovala, jaká je informovanost ohledně novely zákona o matrikách, která na začátku letošního roku vstoupila v platnost. Odpověď na tuto otázku je myslím celkem jednoduchá – povědomost o novele je mezi mými respondenty poměrně vysoká, neboť 69 % dotázaných přinejmenším zaregistrovalo, že o ní probíhají diskuse. A možná trochu překvapivě nehraje příliš roli věk ani pohlaví respondentů.

Co se týká postojů Čechů k přechylování, je třeba rozdělit tuto problematiku na dvě oblasti. Tou první jsou postoje k přechylování či nepřechylování příjmení žen Češek, druhou pak příjmení cizinek.

Vůči nepřechylování příjmení Češek jsou respondenti sice poměrně tolerantní, ovšem ohledně preferencí zároveň velmi konzervativní. Zhruba tři čtvrtiny dotázaných by ženám po sňatku doporučily užívat přechýlené manželovo příjmení a zhruba dvě třetiny doporučují jednoznačně přechýlené příjmení po otci pro potomka ženského pohlaví. Zároveň příjmení (ať jednoduchá či složená) obsahující nepřechýlený tvar jsou nejvíce kontroverzní – nachází se u nich nejvyšší podíl odpovědí „rozhodně nedoporučuji“. Celkově lze konstatovat, že častěji preferují nepřechýlená příjmení ženy než muži, stejně tak jsou i lehce tolerantnější k jejich volbě, ovšem rozdíly v názorech mezi pohlavími nejsou nijak propastné. A stejně tak nelze říci, že by tato problematika působila zásadní generační rozkol. Tolerance i preference jsou sice u mladších respondentů o něco vyšší, rozdíly však nejsou tak vysoké. Při vyhodnocování dotazníku se nepotvrdilo ani to, že by Pražané byli průkopníky nepřechylování.

Asi celkem nepřekvapivě se u tolerance vůči nepřechýleným příjmením projevuje rozdílný pohled na různé typy příjmení – příjmení cizího původu jsou v nepřechýlené formě výrazně více tolerována než příjmení původu domácího signalizující mužský rod (typ *Rychlý, Vyskočil*).

Druhou oblastí, již se můj průzkum zabýval, jsou postoje k přechylování příjmení žen cizinek. Zde je patrná jednoznačná tendence k užívání příjmení v nepřechýleném tvaru. Minimálně 60 % respondentů je pro užívání výhradně nepřechýlených variant

(u neznámých příjmení sportovkyň dokonce 71 %), výhradně přechýlená příjmení cizinek volilo jen 13 % (u sportovkyň 16 %) dotázaných. Zároveň se však i v rámci vyplňování dotazníku projevily problémy spjaté s užíváním nepřechýlených forem příjmení (záměna rodu, záměna objektu a subjektu, potíže se skloňováním). Ani zde nejsou celkově rozdíly mezi pohlavími a jednotlivými věkovými skupinami nijak propastné.

Závěr

Cílem mé práce bylo podchycení problematiky přechylování ženských příjmení, především pak zjišťování postojů české veřejnosti k této otázce.

Z teoretické části mé práce vyplynulo, že přechylování ženských příjmení je pro češtinu jednoznačně komunikačně výhodné, vyhovuje jejímu flektivnímu charakteru (zejména uvážíme-li silně rozvinutou českou deklinaci). Z hlediska lingvistiky je tedy nepřechylování faktor, který komunikaci spíše komplikuje. V mimojazykové oblasti ovšem potřeba nepřechylovat ženská příjmení existuje a v současné době je přechylování ženských příjmení pravděpodobně nejdiskutovanější lingvistická otázka, která zajímá širokou veřejnost a často vzbuzuje i silné emoce.

V období komunistické diktatury byla u nás tato problematika řešena právní úpravou, která neumožňovala ženám užívat nepřechýlené tvary příjmení. Po roce 1989 se s příchodem demokracie objevily požadavky na přehodnocení přístupu k přechylování ženských příjmení. Za jakési uzavření této otázky ve smyslu právní úpravy lze myslím považovat přijetí novely matričního zákona, která vstoupila v platnost 1. 1. 2022 a která ženám umožňuje zvolit si nepřechýlenou variantu příjmení, aniž by musely svou volbu zdůvodňovat.

Existuje tedy jistý nesoulad mezi potřebami jazyka a potřebami mimojazykovými. Cílem praktické části mé práce bylo skromně přispět k analýze tohoto nesouladu výzkumem postojů respondentů k přechylování příjmení jak žen Češek, tak cizinek.

Z výzkumu vyplývající poměrně vysoká tolerance vůči nepřechýleným příjmením v kombinaci s uvolněním v zákonné oblasti by teoreticky mohla působit jako faktor nahrávající v budoucnu vyšší preferenci nepřechýlených příjmení ze strany žen, jež obvykle při sňatku tuto problematiku řeší. Proti tomu však stojí rovněž z dotazníku vyplývající vysoká preference tradičního přebírání manželova příjmení v přechýlené podobě. Některé odpovědi v dotazníkovém šetření rovněž naznačily potenciální problémy, jež před ženy tato svobodná volba staví, například řeší otázku volby přechýlené či nepřechýlené varianty příjmení pro dceru a soulad (či nesoulad) jejího příjmení s příjmením matky.

Budoucnost lze tedy stěží odhadovat, zajímavé bude sledovat, zda se v příštích letech v důsledku uvolnění zákonné normy preference nepřechýlených příjmení výrazněji zvýší. Zcela jiná je situace ohledně přechylování příjmení cizinek. Přestože nepřechýlené varianty ženských příjmení způsobují mluvčím při komunikaci problémy a nedorozumění, jak se ostatně ukázalo i při vyplňování dotazníku, respondenti preferují u cizinek nepřechýlenou formu příjmení. Tento trend lze pozorovat i u komerčních médií, kde se frekvence užívání nepřechýlených příjmení cizinek zvyšuje.

Jaká je tedy budoucnost přechylování? Na tuto otázku bohužel má práce odpověď nedává. Nepřechylování ženských příjmení je jistě pro náš jazykový systém komplikací. Avšak skutečnost, že o těchto otázkách diskutovat můžeme, že neplatí jediná „správná“ varianta, je důkazem toho, že žijeme v pluralitní demokratické společnosti. A vyrovnávání se s tím, že některé ženy přijímají příjmení ve formě, která se nám nemusí líbit, je součástí života v takto nastaveném společenském systému.

O budoucnosti přechylování nakonec rozhodne především jazyková praxe, kterou sice lze do určité míry ovlivňovat a usměrňovat, ale skutečně jen do určité míry. Je velmi pravděpodobné, že v blízké budoucnosti si přechýlené a nepřechýlené podoby ženských příjmení budou konkurovat. A jelikož jazykový vývoj nebývá přímočarý, může koexistence přechýlených a nepřechýlených příjmení trvat velmi dlouho.

Seznam použitých informačních zdrojů

ADAM, Robert, 2015. *Morfologie. Příručka k povinnému předmětu bakalářského studia oboru ČJL*. Praha, Karolinum. 98 s. ISBN 978-80-246-2800-4.

BENEŠ, Josef, 1944. *O našich příjmeních*. Naše řeč, ročník 28, číslo 8, s. 165–175.

BENEŠ, Josef, 1962. *O českých příjmeních*. Praha, Nakladatelství československé akademie věd. 356 s.

Brus jazyka českého, který sestavila komise širším sborem Matice české zřízená. 1894. Praha, J. Otto. 431 s.

ČECHOVÁ, Marie, 1995. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha, ISV nakladatelství. 382 s. ISBN 80-85866-12-9.

ČERNÁ, Anna, 2021. *Přechylování příjmení*. Živa, 69(1).

EISNER, Pavel, 1992. *Chrám i tvrz. Kniha o češtině*. Praha, Lidové noviny. 666 s. ISBN 80-7106-066-6.

FIDELIUS, Petr, 2008. *Tedy o tom přechylování*. Mladá fronta DNES, 8. 11. 2008, s. 26.

GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno, Paido. 208 s. ISBN 80-85931-79-6

HARVALÍK, Milan, 2016. *Přechylování příjmení v češtině z onomastického hlediska*. Jazykovedné štúdie 33. Bratislava: Veda. ISBN 978-80-224-1550-7.

HLAVINKA, Alois, 1917. *Povaha česká v řeči. Nové rozhledy po řeči a mluvnici*. Olomouc, Matice Cyr.-Met. 232 s.

HRBÁČEK, Josef, HRDLIČKOVÁ, Hana, MAREŠ, Petr, SERVÍTOVÁ, Jarmila, 1994. *Mluvnické rozbory a cvičení v češtině*. Praha, Karolinum. 116 s. ISBN 80-7066-884-9.

KNAPPOVÁ, Miloslava, 1992. *Přechylování příjmení jako problém kodifikační a legislativní (návrh doplňkové kodifikační úpravy)*. Naše řeč, ročník 75, číslo 1, s. 12–21.

- KNAPPOVÁ, Miloslava, 2002. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec, VLADIMÍR TAW AZ KORT. 256 s. ISBN 80-238-8173-6.
- KNAPPOVÁ, Miloslava, 2003. *K jazykovým a právním aspektům přechylování příjmení v češtině*. Naše řeč, ročník 86, číslo 3, s. 113–119.
- KOMÁREK, Miroslav, KOŘENSKÝ, Jan, PETR, Jan, VESELKOVÁ, Jarmila, a kolektiv, 1986. *Mluvnice češtiny (2)*. Praha, Academia. 536 s.
- LAUDER, Silvie, 2021. *Boj za přechylování je odpor proti ženám, které zase něco chtějí*. Respekt, ročník 32, číslo 26.
- MATÚŠOVÁ, Jana, 2003. *K vývoji příjmení u Čechů v prvních poválečných letech*. Naše řeč, ročník 86, číslo 5, s. 251–256.
- NERUDA, Jan, 1877. *Žerty hravé i dravé*. Praha, Dr. Grégr a Ferd. Dattel. 274 s.
- OBERPFALCER, František, 1933. *O ženských jménech přechylovaných příponou -ová*. Naše řeč, ročník 17, číslo 3, s. 72–77.
- PLESKALOVÁ, Jana, 2011. *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000–2010*. Brno, Host – vydavatelství, s. r. o., a Masarykova univerzita. 204 s. ISBN 978-80-210-6056-2 (MU Brno), ISBN 978-80-7294-834-5 (Host).
- PLESKALOVÁ, Jana, 2014. *Vlastní jména osobní v češtině*. Brno, Masarykova univerzita. 95 s. ISBN 978-80-210-6939-8.
- SVOBODA, Jan, 1964. *Staročeská osobní jména a naše příjmení*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd. 317 s.
- TUŠKOVÁ, Jana Marie, ŽIŽKOVÁ, Hana, 2016. *Postoje českých žen k přechylování příjmení*. Jazykovedné štúdie. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 160 s. ISBN 978-80-224-1550-7
- ULIČNÝ, Oldřich, 1971. *Emilia Marty*. Naše řeč, ročník 54, číslo 1, s. 62–64.
- ULIČNÝ, Oldřich, 2019. *Přechylování není bez souvislostí*. Lidové noviny, 32(212), s. 13.
- WINTER, Zikmund, 1890. *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. A XVI. Věku*. Praha, J. Otta. 796 s.

Internetové zdroje:

ADAM, Robert, KLABÍKOVÁ RÁBOVÁ, Tereza, 2019. *Sestřička Křúpala v ordinaci doktorky Veselý aneb Ještě k „ohýbání ohýbání“*. [online] Aktuálně.cz, rubrika Názory [cit. 2022-01-15] Dostupné z: <https://blog.aktualne.cz/blogy/pohled-zblizka.php?itemid=34817>

CIGLEROVÁ, Jana, 2019. *Přechylování je symbolické ponížení žen*. [online] Deník N, rubrika Rozhovory, [cit. 2022-01-16] Dostupné z: <https://denikn.cz/191736/prechylovani-je-symbolicke-ponizeni-zen-at-se-kazdy-jmenuje-jak-chce-rika-lingvistka/>

ČAPKOVÁ, Sabina, 2021. *K problematice přechylování českých příjmení*. [online] Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Milena Nosková, Ph.D. [cit. 2022-05-28] Dostupné z: <https://theses.cz/id/0n1db0/44933157>

CHROMÝ, Jan, 2019. *Zhrouť se bez přechylování čeština?* [online] Deník Referendum [cit. 2022-01-15] Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/30109-zhrouti-se-bez-prechylovani-cestina>

Internetová jazyková příručka. Přechylování příjmení ve veřejné komunikaci [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2021-11-19]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=700>

JADRNÝ, Petr, 2019. *Jazykovědec Oliva: Čeština příponu -ová u ženských jmen celou svou gramatickou stavbou vyžaduje*. [online] iROZHLAS [cit. 2022-01-15] Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/prechylovani-ova-karel-oliva-cestina_1909050741_pj

JEŘÁBEK, Hynek, 1992. *Úvod do sociologického výzkumu. Metody terénního výzkumu 1*. [online] Antropoweb [cit. 2022-04-03] Dostupné z: http://www.antropoweb.cz/media//studijni_materialy/prednasky_MTV1.pdf

KNAPPOVÁ, Miloslava, 2017. *Příjmení*. [online] In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 2022-01-29] Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PŘÍJMENÍ>

LOŠKOVÁ, Natálie, 2021. *Anketa: Češky by mohly používat příjmení bez -ová. Co na to říkají?* [online] Novinky.cz [cit. 2022-01-29] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/anketa-cesky-by-mohly-pouzivat-prijmeni-bez-ova-co-na-to-rikaji-40362190>

MATOČKA, Lukáš, SAMEK, Tomáš, 2019. *Přežije čeština bez přechylování?* [online] iROZHLAS [cit. 2022-01-29] Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/prezije-cestina-bez-prechylovani-8084719>

JURCZYKOVÁ, Anna, 2014. *O přechylování příjmení aneb Je to žena, či muž?* [online] Bakalářská práce. Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: doc. PhDr. Diana Svobodová, Ph.D. [cit. 2022-05-28] Dostupné z: file:///D:/Stazeno/BP_Jurczykova.pdf

Malý lexikon obcí České republiky – 2021. 2021.[online] Český statistický úřad [cit. 2022-03-05] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/143520710/32019921005.pdf/3abbf2fc-9a77-460d-b2a4-604be3723732?version=1.5>

NAGYOVÁ, Helena, 2015. *Přechylování příjmení v českém jazyce.* [online] Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: PhDr. Milena Nosková, Ph.D. [cit. 2022-05-28] Dostupné z: <https://theses.cz/id/4e0riy/15294918>

NEKULA, Marek, 2017. *Funkce jazyka.* [online] In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 2021-01-30] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/FUNKCE_JAZYKA

OSOLSOBĚ, Klára, 2017: *Kmen.* [online] In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 2021-11-19] Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KMEN>

OSOLSOBĚ, Klára, RUSÍNOVÁ, Zdenka, 2017. *Přechýlené názvy.* [online] In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 2021-11-19] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/PŘECHÝLENÉ_NÁZVY

PANHANS, Robin, 2016. *Přechylování příjmení v současné češtině a jeho recepce ve společnosti*. [online] Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce: PaedDr. Chýlová Helena, Ph.D. [cit. 2022-05-28] Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/24572/1/Prechylovani%20prijmeni%20v%20soucasne%20cestine%20a%20jeho%20recepce%20ve%20spolecnosti.pdf>

PLESKALOVÁ, Jana, 2017. *Příjmi*. [online] In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 2021-01-30] Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PŘÍJMÍ>

Sčítání 2021. 2021. [online] Český statistický úřad [cit. 2022-04-14] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/scitani2021/vzdelani>

SMETANKOVÁ, Daša (2019): *Právní úprava jména a příjmení ve vybraných zemích*. [online] Srovnávací studie č. 5.390 [cit. 2022-01-15] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?lp=1>

Zákony pro lidi. [online] [cit. 2021-11-19] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-301> Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=2000&cz=301>

Seznam příloh

Příloha 1 – Plné znění dotazníku

Součástí práce je elektronická příloha obsahující kompletní data z dotazníkového šetření.

Příloha č. 1: Plné znění dotazníku

Dobrý den, ráda bych Vás požádala o vyplnění krátkého anonymního dotazníku, jehož výsledky použiji výhradně pro svou bakalářskou práci na téma postoje Čechů k přechylování ženských příjmení.

Vyplnění dotazníku by vám nemělo zabrat více než 10 minut, obsahuje celkem 17 otázek.

Děkuji Vám za Váš čas.

Katalin Amrichová, studentka Pedagogické fakulty UK

1. Zaregistroval/a jste, že od 1. 1. 2022 vstoupí v platnost novela zákona o matrikách, která ženám umožní zápis nepřechýlené formy příjmení (například Tereza Novák) do dokladů?

- a) Ano, vím o tom.
- b) Zaregistroval/a jsem nějaké diskuse, ale nevěděl/a jsem, že novela byla schválena.
- c) Ne, myslel/a jsem, že je to možné už teď.
- d) Ne, vůbec se o to nezajímám.

2. Představte si, že vás slečna Jana Benešová, která se bude vdávat, požádala o radu. Váhá, jaké příjmení si po sňatku zvolit. Jejím nastávajícím je Pavel Kučera. Kterou z následujících variant, jež jsou v současné době možné, byste jí doporučil/a a kterou naopak rozhodně ne? Označte prosím na škále, nakolik je pro vás varianta přijatelná.

- a) Jana Kučerová   *rozhodně doporučuji*   *nevadí mi*   *rozhodně nedoporučuji*
- b) Jana Kučerová Benešová *rozhodně doporučuji*   *nevadí mi*   *rozhodně nedoporučuji*

c) Jana Kučera Benešová	<i>rozhodně doporučuji</i>	<i>nevadí mi</i>	<i>rozhodně nedoporučuji</i>
d) Jana Kučera	<i>rozhodně doporučuji</i>	<i>nevadí mi</i>	<i>rozhodně nedoporučuji</i>
e) Jana Benešová	<i>rozhodně doporučuji</i>	<i>nevadí mi</i>	<i>rozhodně nedoporučuji</i>
f) Jana Kučera Beneš	<i>rozhodně doporučuji</i>	<i>nevadí mi</i>	<i>rozhodně nedoporučuji</i>
g) Jana Beneš	<i>rozhodně doporučuji</i>	<i>nevadí mi</i>	<i>rozhodně nedoporučuji</i>

3. Jaké příjmení byste doporučili zvolit Janě a Pavlovi pro jejich dceru? Uveďte a svůj výběr prosím zdůvodněte:

.....

4. Vdát se bude i slečna Klaudie Krausová. Jejím nastávajícím je Aleš Mrkva. Kterou z variant byste doporučil/a jí? Opět vybírejte ze škály, nakolik jsou pro Vás varianty přijatelné.

a) Klaudie Mrkvová	<i>rozhodně doporučuji</i>	<i>nevadí mi</i>	<i>rozhodně nedoporučuji</i>
b) Klaudie Mrkvová Krausová	<i>rozhodně doporučuji</i>	<i>nevadí mi</i>	<i>rozhodně nedoporučuji</i>
c) Klaudie Mrkva Krausová	<i>rozhodně doporučuji</i>	<i>nevadí mi</i>	<i>rozhodně nedoporučuji</i>
d) Klaudie Mrkva	<i>rozhodně doporučuji</i>	<i>nevadí mi</i>	<i>rozhodně nedoporučuji</i>
e) Klaudie Krausová	<i>rozhodně doporučuji</i>	<i>nevadí mi</i>	<i>rozhodně nedoporučuji</i>
f) Klaudie Mrkva Kraus	<i>rozhodně doporučuji</i>	<i>nevadí mi</i>	<i>rozhodně nedoporučuji</i>
g) Klaudie Kraus	<i>rozhodně doporučuji</i>	<i>nevadí mi</i>	<i>rozhodně nedoporučuji</i>

5. Jaký je váš názor na nepřechýlená příjmení typu Alena Rychlý, Tereza Vyskočil?

a) Nic proti nim nemám.

b) Respektuji to, ale osobně bych tuto formu nedoporučil/a.

c) Nesouhlasím s tím.

Pokud máte jiný názor nebo chcete svou odpověď upřesnit, zde je prostor pro Vaše vyjádření.

.....

6. Co si myslíte o užívání nepřechýlených příjmení cizího původu – například Petra Graf, Eva Müller – v případě, že se jedná o Češky?

a) Nic proti nim nemám.

b) Respektuji to, ale osobně bych tuto formu nedoporučil/a.

c) Nesouhlasím s tím.

Pokud máte jiný názor nebo chcete svou odpověď upřesnit, zde je prostor pro Vaše vyjádření.

.....

7. Doplňte prosím na následující volný řádek jména a příjmení cizinek, která jsou uvedena v závorkách nevyskloňovaná a v původním tvaru, tak jak se užívají v rodném jazyce těchto žen. Neřešte, co je „správně“, řiďte se tím, jaká podoba vám vyhovuje. Můžete používat přechýlené (-ová) i nepřechýlené tvary, ale u každého jména uveďte prosím jen jeden tvar. Uvažujte psanou formu textu.

(Angela Merkel)... navštívila (Julia Roberts)... a společně vzpomínaly na (Taťjana Samojlova)... a obdivovaly výkony (Nasim Pedrad)...

8. Byla by Vaše odpověď odlišná, pokud by se jednalo o mluvený projev?

Ano

Ne

9. Na tuto otázku odpovídejte, jen pokud jste zvolili u předchozí otázky odpověď Ano. Uveďte prosím, jak byste užil/a jména a příjmení cizinek v mluveném projevu.

(Angela Merkel)... navštívila (Julia Roberts)... a společně vzpomínaly na (Taťjana Samojlova)... a obdivovaly výkony (Nasim Pedrad)...

10. Další otázka se týká sportovkyň. Stejně jako v předchozím textu prosím vypište na volný řádek jména a příjmení hráček, můžete použít přechýlené (-ová) i nepřechýlené verze jmen, uveďte vždy jeden tvar a uvažujte psanou formu textu.

V týmu DSK Basketball Nymburk se vedle (Ashley Paris)... objevila i (Nikoleta Delić)..., která spolu s (Kristi Bellock)... a (Jordan Reynolds)... byla výraznou posilou týmu.

11. Byla by Vaše odpověď odlišná, pokud by se jednalo o mluvený projev?

Ano

Ne

12. Na tuto otázku odpovídejte, jen pokud jste zvolili u předchozí otázky odpověď Ano. Uveďte prosím, jak byste užil/a jména a příjmení cizinek v mluveném projevu.

V týmu DSK Basketball Nymburk se vedle (Ashley Paris)... objevila i (Nikoleta Delić)..., která spolu s (Kristi Bellock)... a (Jordan Reynolds)... byla výraznou posilou týmu.

Děkuji vám za zodpovězení předchozích dotazů a zároveň prosím o vyplnění následujících údajů, které budou sloužit výhradně k vyhodnocení dotazníku.

13. Uveďte prosím, zda jste žena, či muž.

Žena

Muž

14. Kolik je vám let?

15–20

21–30

31–40

41–50

51–60

61 a více

15. Jaká je velikost obce, v níž žijete?

Obec do 2000 obyvatel

Obec od 2001 do 5000 obyvatel

Obec od 5001 do 10 000 obyvatel

Obec od 10 001 do 50 000 obyvatel

Obec od 50 001 do 100 000 obyvatel

Obec nad 100 000 obyvatel

16. Ve kterém kraji žijete?

Praha

Středočeský kraj

Jihočeský kraj

Plzeňský kraj

Karlovarský kraj

Ústecký kraj

Liberecký kraj

Královéhradecký kraj

Pardubický kraj

Kraj Vysočina

Jihomoravský kraj

Olomoucký kraj

Zlínský kraj

Moravskoslezský kraj

17. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Základní

Vyučen/a bez maturity

Středoškolské s maturitou

Vysokoškolské